

Tartu Ülikool
Sotsiaal- ja haridusteaduskond
Haridusteaduste instituut
Koolikorralduse õppekava

Julia Trubatšova

**EESTI KEELEST ERINEVA EMAKEELEGA TARTU PÕHIKOOLI LÕPETAJATE
ENESEMÄÄRATLUS JA RIIGIDENTITEEDI KUJUNEMINE
ERINEVATE ÕPPEKEELTEGA ÕPPEASUTUSTES**

magistritöö

Juhendaja: Maie Soll

Läbiv pealkiri: *Põhikooli õpilaste enesemääratlus ja riigiidentiteet*

KAITSMISELE LUBATUD

Juhendaja: Maie Soll (MA)

.....

Kaitsemiskomisjoni esimees: Piret Luik (PhD)

.....

Tartu 2014

Sisukord

Sisukord	2
Sissejuhatus.....	3
1. Teoreetiline ülevaade	7
1.1. Kodaniku ja riigiidentiteedi väljakujunemise ja õppekeele omavaheline seos	7
1.1.1. Keeleline identiteet.....	8
1.1.2. Kodaniku identiteet.	8
1.1.3. Riigiidentiteet.	9
1.1.4. Enesemääratluse ja riigiidentiteedi väljakujunemise võimalused põhikoolis ning enesemääratluse ja riigiidentiteedi väljakujunemise ja õppekeele omavaheline seos.	10
1.2. Eesti keelest erineva emakeelega lapse haridusvõimalused Tartus	12
1.3. Töö eesmärk ja hüpoteesid.....	13
2. Empiiriline uurimus	15
2.1. Töö metoodika.....	15
2.1.1. Töö valim.	15
2.1.2. Mõõtevahend.	16
2.1.3. Uurimisprotseduur.	18
2.1.4. Andmete analüüsimise meetodid.	18
2.2. Tulemused	20
2.2.1. Tartu põhikooli lõpetajate eestikeelse õppe mahu ja enesemääratluse omavaheline seos.	20
2.2.2. Tartu põhikooli lõpetajate eestikeelse õppe mahu ja riigiidentiteedi omavaheline seos.	25
2.2.3. Tegurid, mis mõjutavad Tartu põhikoolide lõpetajate hinnangut koolile.....	30
2.3. Arutelu.....	35
Kokkuvõte.....	40
Summary	41
Tänuõnad	43
Autorsuse kinnitus	43
Kasutatud kirjandus	44
Lisa 1. Eestikeelne ankeet õpilastele.	51
Lisa 2. Ankeedi venekeelne versioon.	56
Lisa 3. Uuringus osalenud vastajate taustaandmed.....	61

Sissejuhatus

27. juunil 2007.aastal toimus Olümpia hotelli konverentsikeskuses uuringu “Eesti ühiskonna integratsiooni võimalikkusest pärast pronksööd” esitlus, kus avaldati uuringu tulemused ja pakuti välja võimalikud lahendused, sh ka uus integratsioonistrateegia. Uuringu, mis valmis rahvastikuministri büroo ja Mitte-eestlaste Integratsiooni Sihtasutuse tellimusel, üheks koostajaks on ka Mati Heidmets. Oma ettekandes „Rahvussuhete ja integratsioonipoliitika hetkeolukorra analüüs” märgib ta:

„...Mitmekultuurilist ühiskonda eesmärgiks seadev lähenemine panustab Eestisõbralike vähemuskultuuride, ennekõike tugeva eestivenelaste kogukonna kujundamisele. Sihiks ei ole muulaste eestistamine, küll aga eestlastega ühise riigiidentiteedi loomine. Riik toetab nii eesti keele õppimist kui ka venekeelset haridust, kultuuri, infovälja... Mitmekultuurilise eesmärgiseade võtmeks on sallivus, eeldatakse Eesti tsiviliseerumist tasemele, mis lubab mõista ja sallida rahvustevahelisi erinevusi, sealhulgas ka erinevaid hoiakuid ajaloo ja naabrite suhtes”(lk.5).

Vene keeles õppivate õpilaste arv Tartu linnas oli Eesti Statistikaameti poolt (Eesti Statistika, 2014) avaldatud andmete järgi suhteliselt väike – 1480 last, mis moodustab Tartu üldkoolides õppivatest õpilastest 5,9%; kuid vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse 21. paragrahvi 2. punktile on Tartu muus keeles rääkivatel lastel võimalus valida oma soovi järgi pakutud haridusvõimaluste hulgast, mis on loetletud allpool, ka muukeelne üldhariduskool (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010). Tartus on hetkel kaks vene õppekeele üldhariduskooli, mis võivad olla Tartus elavate mitte-eestlaste üheks valikuks (Tartu linna koduleht, 2014)

Eesti koolides rakendatakse õppekeelest sõltumata ühist riiklikku õppekava, kuid igal koolil on õigus valida oma õppesuund, mis on kirjeldatud kooli õppekavas (Põhikooli riiklik õppekava, 2011; Gümnaasiumi riiklik õppekava, 2011).

Muukeelsele lapsele pakub praegusel hetkel Eesti haridussüsteem järgmiseid haridusvõimalusi (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010):

1. õppida eesti õppekeelega põhikoolis ja gümnaasiumis, kus kogu õppetöö toimub eesti keeles ja emakeelt on võimalik õppida valikainena, võõrkeelena või rahvusvähemuste pühapäevakoolis;
2. õppida muu (vene) õppekeelega põhikoolis, kus kogu õppetöö on valdavalt venekeelne, eesti keele tunnid on kohustuslikud ja eesti keele eksami sooritamine on ka kohustuslik ning eestikeelses gümnaasiumis, kus on 60% õppetööst eestikeelne, aga emakeelena õpitakse muud (vene) keelt;
3. õppida keelekümblusklassis (kakskeelses) põhikoolis, kus õppetöös kasutatakse eesti ja vene keelt vastavalt kooli tunnijaotusplaanile ja õppekavale, gümnaasiumis aga toimub osaline eestikeelne aineõpe ning eestikeelses gümnaasiumis, kus on 60% õppetööst eestikeelne, aga emakeelena õpitakse muud (vene) keelt.

Õigus valida pakutud haridusvõimalustest vastuvõetavam, sobivam variant kuulub eelkõige lapsevanematele, kes võtavad vastutuse enda peale ja teevad lõpliku otsuse, toetudes oma ettekujutusele sellest, millist haridust vajab nende laps ning mis tulemusteni nad tahaksid, et nende laps jõuaks. Määravaks tõukejõuks võiks olla seotuse tunnetamine Eestiga – me elame ja jääme elama Eestisse ning meie lapsed peavad omandama oma hariduse Eestis. Samal ajal säilib hirm kaotada oma rahvuslik eripära, mis on Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituudi sotsioloogide poolt tehtud avaliku arvamuse küsitluse järgi Eestis elavate mitte-eestlaste kõige suurem hirm – 57% küsitletutest on veendunud, et üleminekuga osalisele aineõppele eesti keeles venekeelsetes gümnaasiumides kaotavad vene noored oma rahvusliku identiteedi (Vetik, 2005).

Magistritöö autori arvates on vene keeles rääkivate laste jaoks sobivaks haridusvõimaluseks kakskeelse hariduse variant, kuna keelekümblusmetoodika rakendamine nõuab mõlema keele kasutamist õppetöös, mille käigus saavutatakse tasakaalustatud kakskeelsus. See tähendab, et eesti keele omandamine ei takista emakeele loomulikku omandamist ja laps tunneb ennast adekvaatselt Eesti ühiskonnas, olenemata sellest, mis keelt ta peab kasutama teatavas situatsioonis (Nordgren & Bergström; 1999).

Teisalt näib kodaniku- ja riigitaju kujunemisel isegi parema variandina see, et muukeelne laps õpib iga päev kõrvuti eesti keelt emakeelena kõnelevate lastega. Kuid nii võib tekkida ka olukord, milles muukeelne laps tunneb end teistest erinevana ja see tekitab temas komplekse (Reek, 2012). Eesti õppekeelega põhikool ja gümnaasium kindlustavad suurepärase eesti keele, kuid samas pole eesti keeles toimuva õppetöö eesmärk mitte-eestlase emakeele areng ning tema rahvuskultuuri säilitamine ja edendamine (Eesti keele arengukava 2011-2017, 2010), mis sõltuvad sellel juhul ainult õppija isiklikust motivatsioonist ja tema perekonna võimalustest.

Vene õppekeelega põhikoolis ja (era)gümnaasiumis on kõige paremad võimalused emakeele (enamik õpilastest ja nende vanematest nimetavad oma emakeeleks vene keelt) täielikuks arenemiseks ja oma rahvuskultuuri (mõeldakse vene/slaavi rahvuskultuuri) säilitamiseks (Põhikooli riiklik õppekava, §5 (4), 2011), kuid samas ei pruugi venekeelne õppeasutus olla võimeline toetama ja arendama teiste rahvusvähemuste esindajate emakeeli ja pärimuskultuuri (Metslang ja et al., 2013). Ka vastutus eesti keele oskuse kvaliteedi eest – nt kas see võimaldab muukeelsel lapsel jätkata õpinguid eestikeelset kõrgharidust andvas õppeasutuses või vabalt tegutseda kaasaegses Eesti ühiskonnas – on piigem õppijal ja tema perekonnal.

Arengukava „Lõimuv Eesti 2020 ja lähiaastate lõimumispoliitika“ (Lõimumisvaldkonna sotsiaalsete gruppide uuring. Uuring lühikokkuvõtte ja poliitikasoovitused, 2013) eesmärgiks on Eesti rahvuskeskse riigi ülesehitamine, mis vajab Eesti ühiskonna ümberstruktureerimist ning keskendumist mitte EV elanike etnilise staatuse vaid kodakondsusstaatuse tähtsuse rõhustamisele ning kõigi elanikerühmade kaasamisele aktiivsesse ühiskonnaellu. Heidi Kiuru poolt magistritöö raames (2011) tehtud uuringu tulemustest selgub, et võrreldes eestlastega on venelaste riigiidentiteet ja seos Eesti

riigiga jätkuvalt nõrgem, mis raskendab ühiskonna sidususe suurenemist. Vaatamata sellele, et muukeelse elanikkonna integreerimisega Eesti ühiskonda tegeletakse juba rohkem kui kümme aastat, on venekeelsete noorte etniline identiteet võrreldes nende vanematega tugevnenud, riigiidentiteet on aga endiselt nõrk (Kiuru, 2011). Nii etnilise kui ka riigiidentiteedi kujunemist mõjutavad erinevad tegurid, sh kindlasti ka haridussüsteem. Haridussüsteemi peamiseks ülesandeks on õpilaste ettevalmistamine toimimiseks kodanikuna, töötajana (Tillmann, 2006). Sellest tulenevalt ka riigiidentiteedi kujundamine on riiklike õppeasutuste ülesanne (Ehala, 2003).

Seega on oluline välja selgitada Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikoolide lõpetajate näol, kuidas on koolide õppekeel seotud eesti keelest erineva emakeelega õpilaste riigiidentiteedi väljakujunemisega. Võrreldes riikliku programmi rakendatavate erinevate keeleõppe vormide järgi õppinud õpilaste arvamusi saab oletada, milline keeleõppe vorm, millise õppekeelega kool soodustab riigiidentiteedi väljakujunemist.

Keelekeskkonna mõjust õpilase (ka immigrantide) identiteedi väljakujunemisele ja muutmisele on mitmeid käsitlusi ja tõlgendusi. Näiteks, Hiie Asser (1999, 2003), Ülle Rannut (2005), Elviira Kütün (2010) on põhjalikult uurinud keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ehk keeleidentiteedi väljakujunemisele; Sanna Isakunis (2005) huviobjektiks on vene emakeelega õpilaste ja tudengite keeleidentiteet ning integreeritus soome ühiskonda; John W. Berry (1997) on uurinud immigrantide psühholoogilist, majanduslikku ja sotsiokultuurilist (viimasesse kuulub ka hariduse omandamine) kohanemist; Stacy Churchill (2003) aga räägib õppekeele mõjust õpilaste sotsio- ja riigiidentiteedi väljakujunemisele Kanada kakskeelse ühiskonna tingimustes. Samuti on uuritud õppekeele etnilise identiteedi kujunemist (Soll, 2006; Soll, 2012; Valk, 1998). Varasematest uuringutest on ilmnenu ka, et eesti ja vene koolide õpilased ja õpetajad erinevad selle poolest, mil määral usutakse ühiskondliku aktiivsuse tulemuslikkusesse, ollakse ise valmis aktiivselt kodanikuna ja kodankuühendustes tegutsema, ollakse veendunud Eesti ajalookäsitluses (Kirss, 2010). Riigiidentiteedi kujunemist ei ole aga uuritud kakskeelse õppega koolides, mille osakaal viimasel aastakümnel on Eestis kasvanud. Seetõttu on käesoleva uurimuse läbiviimine oluline, et välja selgitada, missugune õpikeskkond õppekeelest lätkuvalt toetab enim Eestis eesti keelest erineva emakeelega õpilaste riigiidentiteedi kujunemist.

Kuna Eestis on praegu kasutusel kolm erinevat õppekeele kasutusmudelt – eesti õppekeelega kool, kakskeelne kool, muu õppekeelega kool (Põhikooli ja gümnaasiumiseadus, 2010) -, mis kõik on esindatud ka Tartu linnas, siis arvab töö autor, et väga huvitav on analüüsida, kas õppekeele mudelid on kuidagi seotud enesemääratlusega ja riigiidentiteediga.

Sellest tulenevalt on magistritöö eesmärgiks selgitada välja Tartu põhikoolide eesti keelest erineva emakeelega lõpetajate enesemääratluse ja riigiidentiteedi väljakujunemise ning eestikeelse õppevormi seos. Eesmärgi saavutamiseks viiakse Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate hulgas läbi anketeerimine.

Magistritöö esimene peatükk annab ülevaate mõistetest keeleline, kodaniku ja riigiidentiteet ning annab lühiülevaade haridusvõimalustest Tartu linnas eesti keelest erineva emakeelega õpilaste jaoks. Teine peatükk tutvustab uurimuse tulemusi, analüüsi ja järeldusi.

1. Teoreetiline ülevaade

1.1. Kodaniku ja riigiidentiteedi väljakujunemise ja õppekeele omavaheline seos

Igal inimesel on vaja ennast määratleda kõigepealt selleks, et tekiks endast arusaadav pilt, mina-pilt. Selle eesmärgi saavutamisel vaadeldakse end ka mingi grupi liikmena ning võrreldakse ennast ülejäänud maailmaga (Vihalemm, 2011). Aune Valgu järgi mina-pilt ehk identiteet tähendab ka teatud rühma kuuluvustunnet, tunnet, mis sunnib inimest võtma omaks rühma väärtusi ja hoiakuid (Valk, 2010). Identiteet on teadmine endast sotsiaalseis olukordades ja suhetes, nt eestlaste etniline ehk rahvuslik identiteet, keeleidentiteet jt (EKS, 1999, 201).

Eristatakse personaalset ja sotsiaalset identiteeti (Läänemets, 2010, Valk, 2010). Identiteet võimaldab inimesel määratleda ennast ühiskonna gruppide liikmena koos teiste sarnase identiteediga inimestega ning kuna igal inimesel võib olla korraga mitu identiteeti (keeleline, territoriaalne, kodumaa-, riigi-, soo-, etniline jpm), seovad need ühiskonna liikmeid erinevatesse rühmadesse (Laitin, 1998). Inimene määratleb end mingi grupi liikmena, kuigi samas teised ei pruugi tema liikmelisust aktsepteerida. Inimene kuulub erinevatesse rühmadesse, nt soo, etnilisuse, geograafilise asukoha, sotsiaalse rolli (nt õpilane) alusel (Valk, 2010).

Identiteet on muutlik nähtus, näiteks poliitiline või sõjaline konflikt võib sundida inimest kardinaalselt oma identiteeti muutma (Laitin, 1998). Samuti vajab mitmerahvuseline ühiskond liikmete ühist identiteeditunnet, mis seob eri rahvuste esindajaid ehk erinevate etniliste identiteetidega ühiskonna esindajaid ning aitab moodustada ühiskonnas ühtset tervikut. Ühtse terviku moodustamise aluseks võib olla rahvuslik identiteet ehk ühiskonna liikmeid ühendav identiteet, mille osadeks on Montserrat Guibernau järgi (Guibernau, 2004):

1. Ühtse ühiskonna loomine põlisrahva või/ja mõne etnilise rühma (ka vähemusrahvuse) alusel, mille liikmeid ühendab ühine ajalugu, ühine kultuur ja maa;
2. Kodanike seas ühistunnet suurendava rituaalide ja sümbolika loomine ja levimine;
3. Kodankondsuse levitamine. Kodanikele garanteeritakse tsiviil-, õiguslikud, poliitilised ja sotsiaal- majanduslikud õigused. Tänu sellele soodustab riik lojaalsuse kasvu enda suhtes. Riigis on selged kriteeriumid, mille alusel on võimalik taotleda kodakondsust ning vastupidi kodakondsust ära võtta.
4. Ühise vaenlase loomine. Vajadusel mõeldakse võimalikud ohud välja.
5. Riikliku haridussüsteemi ja infosüsteemi järjekindel tugevdamine.

Eesti riigiidentiteedi tunnusteks nimetab Aune Valk uhkust Eesti ja Eestis elavate inimeste ja nende saavutuste üle, seotustunnet Eestimaa ja Eesti loodusega, teadmist ja arusaama Eesti edukusest ning riiklike tähtpäevade tähistamist (Valk, 2011).

1.1.1. Keeleline identiteet.

Keeleline identiteet tähendab enda seostamist kindla keele ja seda kasutavate inimeste rühmaga. Keeleline identiteet on kollektiivse identiteedi üheks oluliseks osaks, kuna keel on ühiskonna gruppide tähtsaimaks suhtlemisvahendiks, mille kaudu püüab inimene ümbritsevat maailma mõista ja tõlgendada (Iskanius, 2005). Keele kasutamise kaudu tekivad sarnased väärtused ja hinnangud, mis võivad avaldada mõju ka keelekasutajate etnilisele, kodaniku ja riigiidentiteedile. Suhtlemise kaudu inimesed mõistavad ja saavad üksteisest aru; keele abil edastatakse mõtteid, ideid, fakte, uskumusi, suhtumisi, hinnanguid, väärtusi, hoiakuid, teadmisi ja oskusi; ühise keele kasutamise kaudu muutub info edastamine ühiselt mõistvamaks. Seega ühendab ühise keele kasutamine inimrühmi vaatamata nende etnilisele identiteedile (Hulki, 2007).

Kui võtta arvesse, et tänapäeval muutub kahe- ja kolmekeelsus normiks ning kõige levinumad on kaks- või enamkeelsed ühiskonnad, jääb etniline identiteet tagaplaanile. Sõltumatu etnilisest identiteedist valib kõneleja keele vastavalt olukorrale ning tema poolt kasutatavad keeled võivad ka erineda. Näiteks kasutavad Eestis elavad rahvusvähemused kodukeelena oma rahvuse keelt või vene keelt ning riigiasutustes ja väljaspool kodu eesti keelt (Vihalemm, 2011). Sellise keelekasutuse põhjuseks on ka nooremate põlvkondade haridusvõimalused ja haridustingimused, mille järgi muutub keelte vaheldumine nende jaoks nii hädavajalikuks kui ka loomulikuks nähtuseks.

Seega on keelekeskkond, mida pakub noortele tänapäevane üldharidussüsteem väga oluline tegur keelelise identiteedi väljakujunemisel, kuna kõik, mis avaldab mõju keelekeskkonnale, mõjutab ka inimest ning tema suhestamist keelerühmaga (antud juhul Eesti rahva ja riigiga). Eesti keelest erineva emakeelega noorte etniline ja keeleline enesetaju ning hoiakud olenevad väga palju just eesti keele oskusest, keelekeskkonnast ja suhtlemise sagedusest eesti keele kõnelejatega (Kirch, 2002). Tänu ühisele keeleruumile ja ühise keele kasutamisele tekivad mitmekultuurses Eestis sarnased arusaamad, mõtteviisid, hoiakud ja tavad, mis saavad ühendada Eestis elavaid erinevate rahvuste esindajaid.

1.1.2. Kodaniku identiteet.

Mitmekultuurses Eestis elavate muukeelsete inimeste puhul on kodaniku identiteet eelkõige seotud kodakondsusega (Hallik, 2005, 2010) ning kodakondsuse valimine võib iseloomustada siin elavate eesti keelest erineva emakeelega inimeste valmisolekut ja tahet siduda ennast Eestiga. Varasemal ajal oli ja vanema põlvkonna muulaste esindajatele on siiani iseloomulik mitmikidentiteet, mis ilmneb topeltkodakondsuse taotlemisel, kuna nii emotsionaalsetel kui ka pragmaatilistel põhjustel ei olnud Eestis elavad eesti keelest erineva emakeelega inimesed valmis katkestama sidemeid nn emamaaga, samal ajal tundes vajadust kohanemiseks asukohamaaga (Kirch & Tuisk, 1996).

Vaatamata sellele, et inimesed kodakondsuse valikul näitavad kas nad on oma mõtetes ja tegudes Eesti-kesksed või mitte, kas nad on valmis ennast siduma selle riigiga või mitte, kas selle maa ja rahva väärtused ja hoiakud on neile vastuvõetavad ja kas nad on valmis neid jagama, ei ole õige väita, et kodakondsuseta eestimaalased (nt juhul, kui eesti keele oskamatus takistab Eesti kodakondsuse saamist) on *a priori* Eesti vastased või ei tunne ennast Eesti ühiskonna liikmetena (Vihalemm, 2011).

2011. aasta rahvaloenduse tulemused näitavad, et Eesti kodanike osatähtsus elanikkonnas on kümme aastaga suurenenud 80%-lt 85%-le, määratlemata kodakondsusega isikute osatähtsus on aga vähenenud 12,4%-lt 6,5%-ni. Murettekitavaks jääb välisriigi kodanike osatähtsus, mis on alates 2000.aastast kasvanud 6,8%-lt 8,1%-le, kuna 86% välisriigi kodanikest on VF kodanikud, kes erinevatel põhjustel ei ole taotlenud EV kodakondsust ega ole sellest huvitatud (Eesti Statistikaamet, 2011).

Peamiseks põhjuseks miks kodakondsuseta isikud ei ole omandanud Eesti kodakondsust nimetatakse suutmatus õppida ära eesti keel ja sooritada vastava eksami (Nimmerfeldt, 2008). Sellele lisanduvad venekeelsete vastajate puhul ka emotsionaalsed ja praktilised tegurid, mille tulemuseks on distantseerumine Eestist, huvi puudus osaleda Eesti poliitilises ja ühiskondlikus elus, isoleeritus ja olukord, et Eestis elavad eesti keelest erineva emakeelega inimesed ei tunne ennast Eestisse kuuluvat (Lauristin, Uus, Seppel, 2011)

Tundub loogiline, et põhikooli lõpetamisel eesti keele eksami edukas sooritamine kodakondsuse saamiseks - Eesti Vabariigi kodakondsuse saamiseks peab kodakondsuse taotleja sooritama eesti keele tasemeeksami vähemalt B-1 tasemel (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010) - ning omandatud keele tõttu ühtekuuluvustunde ja tugeva kodanikuidentiteedi juurutamine võib saada Eesti põhikoolide üheks prioriteediks.

1.1.3. Riigiidentiteet.

Riiklik identiteet (*national identity*) on eelkõige enese teadvustamine ühiskonna kodanikuna ja selle ühiskonna normide/seaduste austamine (Sepp, Kalamees-Ruubel, Läänemets, 2010). Riigiidentiteet on kuuluvustunne, mis seob omavahel kõiki Eestis elavaid inimesi ja Eesti päritoluga inimesi, kes elavad väljaspool Eesti (Valk, 2011).

Mitmekultuursetes Eestis tähendab riigiidentiteet ühiskonna erinevate etniliste ja keeleliste identiteetidega liikmete seotust ja kokkukuuluvust. Riigiidentiteet näitab, kas ja kuidas on Eesti ühiskonnas eri rahvusest inimeste erinevate etniliste ja riigiüleste identiteetide kontekstis välja kujunenud nende kollektiivne samastumine Eesti riigi, selle väärtuste ja sümbolitega (Vetik, 2008).

Ühise riigiidentiteedi kui Eesti rahva meie-tunnetuse välja kujunemisele on suunatud EV lõimumispoliitika, mille visioon, põhimõtted, strateegilised alused ja osapooled on sõnastatud „Eesti lõimumiskavas 2008-2013“ (2008), „Integratsiooniprogrammis 2000-2007“ (2004) ning riiklikus programmis „Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007“ (2000). Nimetatud dokumentide märksõnaks

on Eesti riigiidentiteet, mida iseloomustab demokraatliku õigusriigi väärtuste tunnustamine, eesti keele kui riigikeele oskamine ning vähemuskultuuride kaitstuse tagamine. Lõimumiskava eesmärk on ühiseid demokraatlikke väärtusi jagava, tugeva riigiidentiteediga ühiskonna loomine (Eesti lõimumiskava 2008-2013).

Vastavalt 2007. aastal läbiviidud integratsiooniuringu tulemustele (Proos & Pettai, 2006) ei taga Eesti kodakondsus tugevat riigiidentiteedi väljakujunemist. Ühelt poolt on suur osa Eesti elanikest, kelle emakeel ei ole eesti keel, lõimunud Eesti ühiskonda hästi, nad on lojaalsed kodanikud ning tunnetavad end Eesti rahva seadusliku liikmena ning kasutavad igapäevase suhtluskeelena eesti keelt. Teiselt poolt ei samasta aga kaugeltki kõik Eesti kodakondsuse omajad end Eesti kodanikega, paljudel puudub kindlustunne Eesti riigi suhtes ja soov samastada end siinse kodanikkonnaga (Hallik, 2010)

Just lõimumiskava eesmärgi - toetada iga püsielaniku kuuluvustunnet Eesti ühiskonda ehk toetada Eesti riigi elanike (mitte ainult kodanike) riigiidentiteedi väljakujunemist - saavutamisest sõltub, milline näeb välja tulevane eestimaalane, kas ta saab ennast teostada Eesti riigis ning tunneb end turvaliselt, kas tal tekib soov osaleda ühiskonna majandus-, sotsiaal-, poliitilises ja kultuurielus (Eesti lõimumiskava 2008-2013).

1.1.4. Enesemääratluse ja riigiidentiteedi väljakujunemise võimalused põhikoolis ning enesemääratluse ja riigiidentiteedi väljakujunemise ja õppekeele omavaheline seos.

Inimene ei sünni identiteeditundega, arusaam „kes ma olen“ tekkib hiljem, siis kui indiviid hakkab erinevates protsessides end võrdlema „teise või erinevaga“ mingi tunnuse või normi alusel (Hall, 1989, viidatud Moltšanov, 2013). Identiteedimääratluse esimesel etapil kujuneb välja sooline identiteet, seejärel keeleline, etniline, riiklik jt, viimasena areneb välja aga professionaalne (Kitsing, 2001).

Ilmselge, et identiteedi väljakujunemisel on esmane roll kodul, kuna esmased hoiakud ja suhtumised, hea ja halva eristamine, kõlbelised normid, esmane arusaam väärtustest ja esmane motivatsioon millegi kohta saavad algust kodust (Läänemets, 2010).

Esimesed muutused perekonnas kujunenud esimeses identiteedimääratluses tekivad lapsel uute teadmiste omandamisega lasteaias ja koolis – keskkonnades, kus toimivad mitmekesised kooslused, mille indiviidide identiteetide hierarhiad on samuti väga erinevad ja püsivas muutumises (Läänemets, 2010). Seetõttu on koolil kui riikliku institutsioonil kanda „noore identiteetide hierarhia väljakujunemise osas“ väga oluline roll, sest koolis on noor kasvatuslikele mõjudele eriti aldis (Kitsing, 2001). „Riiklik hariduskohustus, mis tavaliselt sätestatakse kohustuslike haridusastmete läbimise või vanusepiiriga, on areneva isiksuse sotsialiseerumist toetav vahend“ (Läänemets, 2010, lk 27).

Sotsialiseerumine toimub igapäevases õppe- ja tunnitöös ning koolivälises tegevuses. Koolis areneb lapsel välja nii oma päritolugrupi (keeleline, etniline, kodumaa, territoriaalne jt) kui riikliku identiteedi tunnetus, mille põhjal kujuneb noorel suhtumine iseendasse, oma gruppi(desse), ühiskonda, riiki (Kiuru, 2011). Järelduseks võib väita, et ühiskonnas aktsepteeritud identiteetide kujundamine on väga olulises osas üldhariduskooli ülesanne, riiklik õppekava peab aga tagama meie ühiskonnas aktsepteeritud identiteetide väljakujunemise (Läänemets, 2010).

Mitmekultuurilises Eestis on üldhariduskoolil, mis pole enam ainus uue teabe vahendaja, raske ja tähtis roll laste päritoluidentiteedi tugevdamises ja hoidmises ning paralleelselt riikliku ehk riigiidentiteedi loomises, kusjuures see ei tohiks toimuda vastanduses (Valk, 2010). Etnilise ja riigiidentiteeti on kindlasti võimalik kujundada koolivälise tegevuse kaudu, kuid igapäevaselt saab seda toetada ainult õppe- ehk tunnitöö raames. Uued põhikooli ja gümnaasiumi õppekavad (Põhikooli õppekava 2011, Gümnaasiumi õppekava 2011) sisaldavad endas mitut läbivat teemat, üheks oluliseks on neist „Kultuuriline identiteet“, „*mille käsitlemisega taotletakse õpilase kujunemist kultuuriteadlikuks inimeseks, kes mõistab kultuuri osa inimeste mõtte- ja käitumistaadi kujundajana ning kultuuride muutumist ajaloo vältel, kellel on ettekujutus kultuuride mitmekesisusest ja kultuuriga määratud elupraktikate eripärast ning kes väärtustab omakultuuri ja kultuurilist mitmekesisust ning on kultuuriliselt salliv ja koostööaldis*“ (Luisk, 2010, lk 21). Riigiidentiteedi kujundamine toimub koolis ka ühiskonnaõpetuse kohustusliku aine raames (Põhikooli õppekava 2011, Gümnaasiumi õppekava 2011), ühiskonnaõpetuse lõpueksami sooritamise raames osana kodakondsuse saamiseks vajaliku EV põhiseaduse ja Kodakondsuse seaduse tundmise eksamist (Põhikooli õppekava 2011, Gümnaasiumi õppekava 2011).

Austuse ja uhkuse kasvatamine riigi ja selle sümbolite vastu (nt riigi lipp), on eduka sotsialiseerimisprotsessi heaks näitajaks (Idnurm, Kattai, Roos & Toots, 2011). Vaatamata sellele, et Eesti õpilaste suhtumine oma kodumaasse on võrreldes 1999. aastaga muutunud toetavamaks, on vene õppekeelega koolide noorte Eestimaa patriotism selle aja jooksul kahanenud.

Näiteks, vaid 31% vene õppekeelega koolide noortest oli õppinud koolis olema oma maa patrioot, eesti õppekeelega koolide õpilastest aga 51%; ajaloo tundmine, mis meie oludes seostub pigem patriotismi kui kodanikurolliga, leiab vene õppekeelega koolide õpilaste hulgas väiksemat toetust; traditsiooniliste rahvusriigi sümbolite – lipu ja hümnipuhul on eesti õppekeelega ja vene õppekeelega koolide õpilaste hoiakud enim lahknevad (83% vs 38%); vene õppekeelega koolide õpilased ei seosta ennast kodumaaga ning nende jaoks on see vähem tähtis, kui eesti õppekeelega kooli õpilaste.

Eestiga seotud identiteedid on vene õppekeelega koolide noortel nõrgad ning lahkumisvalmidus on seotud eelkõige nende nõrga samastumistundega (Toots, Idnurm, Ševeljova, 2006).

Võrreldes eesti õppekeelega koolide noortega nõustub vaid kolmandik vene õppekeelega noortest sellega, et Eesti poliitiline süsteem töötab hästi, üle poole neist tahaks lahkuda Eestist ning kolida mõnda

teise riiki, poolele neist pole Eesti lipp riigisümbolina tähtis, alla poole tunnevad uhkust Eesti riigi vastu (Idnurm, Kattai, Roos & Toots, 2011).

Võttes arvesse eelnimetatud erinevate uuringute tulemusi võib väita, et vene õppekeelega kooli õpilastel on riigiidentiteedi väljakujunemine takistatud ning üheks põhjuseks võib olla ka etnilise, keelelise, kodaniku ja riigiidentiteedi ühtimatus või isegi vastandamine.

1.2. Eesti keelest erineva emakeelega lapse haridusvõimalused Tartus

2011/2012. õppeaastal tegutses Tartu linnas (Tartu linna koduleht, 2014) 5 põhiharidust andvat kooli, 13 põhi- ja üldkeskharidust andvat kooli ning 2 üldkeskharidust andvat kooli.

Eesti keelest erineva emakeelega lapsele, kellel tekib koolikohustus, tagab Tartu linn vastavalt Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse 21. paragrahvi 2. punktile (Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus, 2010) õppekoha elukohajärgses koolis ning lapsevanemal on valida, kas laps pannakse eesti õppekeelega, vene õppekeelega või eesti-vene õppekeelega ehk kakskeelse kooli. Järgnevas peatükis võetakse vaatluse alla Tartu põhikoolides rakendatavad keeleõppevormid.

Õppekeel on põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse paragrahvi 9 lõige 2 järgi määratletud keelena, milles toimuv õpe moodustab vähemalt 60% õppetööst (Põhikooli ja gümnaasiumiseadus, 2011). Vastavalt raportile “Eesti keelehariduspoliitika ülevaade. Muutuva ühiskonna keelehariduspoliitika: tuleviku kujundamine” (2011) on 81% üldhariduskoolides õppekeeleks eesti keel, 14% koolides toimub õppetöö vene keeles ning 4% koolides on eesti ja vene õppekeelega osakonnad (Eesti keelehariduspoliitika ülevaade, 2011).

Tartus on 18 kooli, kus eesti keelt õpetatakse emakeelena ning kus on erinevad võimalused eesti keelest erineva emakeelega õpilase emakeele arendamiseks (Tartu linna koduleht, 2014). Võõrkeele tasandil õpetatakse esimese ehk A-võõrkeelena inglise keelt. Teise ja kolmanda võõrkeelena õpetatakse vene, saksa, prantsuse, soome, hispaania, ladina (nt, Tartu Descartes Lütseumi arnegukava 2011-2013, 2010) keelt.

Tallinna Ülikooli psühholoogia instituudi aastail 2012-2013 läbiviidud uuringu „Muukeelne laps Eesti koolis“ (Reek, 2012) tulemustest selgub, et eesti õppekeelega kooli valikut on mõjutanud lapse võimalus omandada eesti keele oskus; asjaolu, et elatakse Eestis ning lapse paremad võimalused tulevikus (töö ja haridus). Kodukoha lähedust, kooli head õppetaset ja riigieksami tulemusi peetakse oluliselt vähem tähtsaks kui võimalust omandada eesti keele oskus ja saada tulevikus paremaid töövõimalusi (Reek, 2012). Lastevanemate poolt püstitatud eesmärkide saavutamisel eelnimetatud uuringus - Muukeelne laps Eesti koolis – selgus aga, et eestikeelest erineva emakeelega õpilased „eestikeelses õpikeskkonnas oma arengupotentsiaali kehvemini realiseerivad“ (Seepter, 2012, lk 79). Võimalikeks põhjusteks nimetatakse ebapiisavat õppekeele omandamist 1. kooliastme lõpuks; õpikeskkonda – võib olla ongi Eesti kool klassiõpetaja tasandil õpilase arengut niivähe toetav keskkond;

erinevusi klassiõpetaja koolituses, mille tulemuseks on eesti ja vene õpetaja erinevad õpetamismetoodikad, kasvatusstiilid, teadmised; erinevaid õppematerjale ning erinevusi laste koduses õpikeskkonnas, vanemate hoiakutes ja kasvatusstiilides (Seepter, 2012).

Aastal 2012 oli Tartu linnas 1030 põhikooli lõpetajat; neist eesti emakeelega 9. klassi õpilasi oli 827, eesti keelest erineva emakeelega õpilasi oli 124 ja 79 õpilase puhul jäi Eesti Hariduse Infosüsteemi sisestatud andmetesse emakeel määratlemata (Eesti Hariduse Infosüsteem, 2014). Eesti keelest erineva emakeelega ja määratlemata emakeelega õpilastest on eesti õppekeelega põhihariduse valinud 49,8%. Ülejäänud 50,2% eesti keelest erineva emakeelga või määratlemata emakeelega õpilaste hulgast õppisid vene õppekeelega või kakskeelses koolis (Eesti Hariduse Infosüsteem, 2014). Tartus eksisteerib ka praegu 1 vene õppekeelega kool ja 1 kakskeelne kool (Tartu linna koduleht, 2014).

Tartu kakskeelse kooli õppekeeleks on nii vene kui ka eesti keel ning vastavalt lapsevanemate nõudlusele, õpilaste suutlikkusele ja kooli võimalustele õpetatakse vähemalt 50% õppeainetest eesti keeles. Selle kooli õppe- ja kasvatusprotsessi üks põhitunnuseid on järjekindel vene ja eesti kakskeelse õppe rakendamine kõigis kooliastmetes, mille tulemuseks on vajaliku eesti keele taseme saavutamine põhikooli lõpetamisel, mis võimaldab õpilastel õpinguid eestikeelses gümnaasiumis või kutseõppeasutuses jätkata. Kasutatav kakskeelsus aitab kaasa ka Eesti ühiskonda integreerumisel, kuna homogeenses õpilaskontingendis, kus koos õpivad sama ema- või kodukeelega lapsed, kujuneb etnilise omapära säilitamise kõrval välja sihtkeele ehk eesti keele oskus. Eesti keele vaba valdamine kõrvaldab takistuse kodaniku- või riigiidentiteedi omandamisel (Rannut, 2005).

Tartu vene õppekeelega kooli õppekeeleks on vene keel, kuid kool pakub samuti eestikeelset õpet, rõhutades kooli sisseastujate informeerimiseks koostatud tekstis, et eestikeelne aineõppe toimub koolis lastevanemate ja õpilaste soovil.

1.3. Töö eesmärk ja hüpoteesid

Tutvudes erinevate materjalidega, võib öelda, et keelekeskkond võib ka õppekeele aspektist avaldada mõju eesti keelest erineva emakeelega õpilase kodaniku ja riigiidentiteedi väljakujunemisele (Vetik, 2008). Erinevate õppekeeltega õppeasutustes kujunevad õpilastel erinevad hoiakud aja arusaamad kodaniku rollist, riigi ajalookäsitlusest, kodaniku kaasrääkimise tulemuslikkusest riigi arengus. Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida, kuidas erinevate õppekeeltega Tartu põhikoolide 9. klassides õppivad õpilased tajuvad oma seotust Eestiga.

Tartu põhikoolid valisin uurimisobjektiks sellepärast, et Tartus on esindatud erinevad õppemudelid ja sinne üleminek eestikeelsele gümnaasiumiõppele ei ole toonud kaasa nii suuri probleeme nagu mujal Eestis. Seega on alust eeldada, et sinne muulaskond on lõimumisvalmim (Masso & Kello, 2010).

Uurimuse käigus küsitletakse Tartu koolide 9. klassi lõpetajaid, kuna just põhikooli haridus on Eestis kohustuslik (viide) ning osa põhikooli lõpetajatest jätkavad oma haridusteed kutsekoolides, täiskasvanute gümnaasiumides või lähevad tööle.

Toetudes antud töö teoreetilise osale ja autori isiklikele kogemustele, on püstitatud järgmised hüpoteesid:

1. Mida suurem on eestikeelse õppe maht, seda enam määratletakse end Eesti ja eestlaste hulka kuuluvaks (Aluseks on võetud autori isiklik kogemus, lisaks Vihalemm & Lauristin, 2008; Masso, Kirss, Kriger, 2011).
2. Muukeelsete põhikoolilõpetajate hulgas on kõige tugevam enda seostamine eestluse ja Eestiga eesti õppekeelega põhikooli lõpetanuil ehk neil on kõige tugevam Eesti riigiidentiteet, neile järgnevad kakskeelses koolis õppinud ja kõige nõrgemalt seostavad end eestluse ja Eestiga vene õppekeelega põhikooli lõpetanud ehk kõige Eesti nõrgema riigiidentiteediga (Aluseks on võetud autori isiklik kogemus, lisaks Vetik, 2008).
3. Eestikeelses koolis eesti keelest erineva emakeelega õppijate kooli valik on seotud võimalusega omandada eesti keelt ning seotustunne Eestiga, vene ja kakskeelse kooli valikul on olulisemad muud tegurid, nt elukohalähedus, õppe kvaliteet (Reek, 2012).

2. Empiiriline uurimus

2.1. Töö metoodika

Identiteedi uurimuste tegemiseks valitakse sageli kvalitatiivsed uurimisviisid nagu vaatlus (Lensment & Ahmet, 2009) või intervjuu (Viira, 2014), et uurida identiteedi kujunemist ja muutumist süvitsi ning nii saab uuritavast probleemist ja erinevatest seostest parema ülevaate. Samal ajal aga ei võimalda kvalitatiivne uurimus saada ülevaadet uurimisprobleemist mastaapsemalt. Eesti identiteediuurijaid kasutavad aktiivselt uurimismeetoditena ka kvantitatiivseid uurimisviise, selliseid nagu anketeerimine (Küün, 2008) või telefoniintervjuu (Laius, Valdmaa, Läänemets, 2001). Seetõttu otsustasin käesoleva töö eesmärgi saavutamiseks uurida Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate enesemääratlust, riigiidentiteedi olemasolu ja kooli valiku põhjendusi kasutades ankeetküsitlust.

Käesolev magistritöö on kvantitatiivne võrdlev uurimus. Kasutatud metoodika ei võimalda küll põhjalikult kirjeldada eesti keelest erineva emakeelega Tartu põhikooli lõpetajate enesemääratlust ja riigiidentiteeti, kuid annab võimaluse saada ülevaade Tartu põhikoolide eesti keelest erineva emakeelega lõpetajate enesemääratluse ja riigiidentiteedi ning õppekeele omavahelistest seostest.

Enesemääratluse väljaselgitamisel püütakse teada saada kui oluline on Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate enesemääratlus keele, kultuuri, rahvuse, kodakondsuse, kodukoha (elukeskkonna) ja suurema piirkonna (Euroopa) põhjal. Riigiidentiteedi olemasolu ja selle tugevuse väljaselgitamisel lähtuti Aune Valgu poolt välja toodud riigiidentiteedi näitajatest, milleks on kuuluvus- ja uhkustunne Eesti riigi, riigisümbolite, maa ja kultuuri üle (Valk, 2009, 2011).

2.1.1. Töö valim.

Valimisse kuuluvad Tartu põhikoolide 9. klassi õpilased, kelle emakeel ei ole eesti keel ning kes olid nõus uurimuses osalema. Valimi moodustamisel lähtuti tõenäosusliku (*probability sampling*) juhusliku kihtvalimi (*stratified random sampling*) tehnoloogiast – Tartu koolide eesti keelest erineva emakeelega põhikoolilõpetajad jaotati kolmeks rühmaks sõltuvalt nende õppekeelest. Töö autor leiab, et antud uurimuses on sellise valimi tehnoloogia kasutamine kõige mõistlikum, kuna uuritavad „kihid“ (antud juhul – erineva õppekava (õppekeele seisukohalt) järgi õppivad õpilaskontingendid) on täpselt määratud.

Planeeritavaks valimi suuruseks olid kõik eesti keelest erineva emakeelega Tartu põhikoolilõpetajad aastal 2012. Valimi moodustamisel piirangut soole ega rahvusele ja emakeelele (eesti keelest erinev ükskõik milline teine keel) ei seatud.

Kokku osalesid uuringus 8 Tartu kooli õpilased: ühest vene õppekeele koolist, ühest kakskeelsest koolist ja kuuest eesti õppekeele koolist. Vastajaid oli kokku 126, neist 56 kakskeelse kooli õpilast, 43 vene õppekeele kooli õpilast ja 27 eesti õppekeele kooli õpilast. Seega on analüüsitud vastuseid: 126. Alltoodud tabel 1 annab ülevaate respondentide kohta koolitüübi, vanuse, soo ja kodakondsuse kategooriates; lisainformatsiooni saab tabelist 2 (Vt Lisa 3, tabel 2):

Tabel 1. Vastajate arv uurimuses osalenud kooli tüüpide lõikes vanuse, soo ja kodakondsuse järgi:

Kool (vastanute arv)	Vanus	Sugu	Kodakondsus
Eesti keele õppekeele koolid (27)	14a – 11 15a – 12 16a – 4	M – 14 N – 13	EV – 24 VF – 1 Muu riik – 1 Määratlemata kodakondsusega – 1
Vene keele õppekeele kool (43)	14a – 3 15a – 31 16a – 8 17a – 1	M – 19 N – 24	EV – 36 VF – 4 Määratlemata kodakondsusega – 3
Kakskeelne kool (56)	14a – 1 15a – 45 16a – 10	M – 27 N – 29	EV – 54 Määratlemata kodakondsusega – 2
KOKKU (126)	14a – 15 (12%) 15a – 88 (70%) 16a – 22 (17%) 17a – 1 (1%)	M – 60 (48%) N – 66 (52%)	EV – 114 (90%) VF – 5 (4%) Muu riik – 1 (1%) Määratlemata kodakondsusega – 6 (5%)

2.1.2. Mõõtevahend.

Uuringu läbiviimiseks valis uurimustöö autor kvantitatiivse meetodi, sest see sobib püstitatud hüpoteeside kontrollimiseks. Tartu põhikoolide eesti keelest erineva emakeelega lõpetajate riigiidentiteedi väljakujunemise ning enesemääratluse seose eestikeelse õppe mahuga välja selgitamiseks, on õpilastele koostatud ankeet, mis koosneb 12-st suletud, avatud ja poolavatud küsimustest etteantud vastusevariantidega (Vt Lisa 1). Ankeedi koostamisel lähtuti:

- ✓ Liis Kasemetsa, Hiie Asseri, Triin Hannust'i ja Leen Rahnu poolt koostatud uusimmigrant-õpilastele mõeldud küsimustikust (Kasemets, Asser, Hannust & Rahnu, 2011);
- ✓ M. Solli koostatud ankeedist vene emakeele erinevate õppekeeltega koolides õppivatele õpilastele (Soll, 2006);
- ✓ TÜ sotsiaalteadlaste meeskonna poolt koostatud „Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid“ küsimustikust (Lauristin, Uus, Seppel, 2011).

Ankeedi küsimused jaotuvad 3 osasse: taustandmed (küsimused 1.-4.), enesemääratlust ja riigiidentiteeti puudutavad küsimused (küsimused 5.-8.), kool ja õppekeel (küsimused 9.-12.). Kümme

küsimust on valikvastustega. Sobiva variandi said anketeerimises osalenud tähistada ristiga (×). Mõne küsimuse puhul oli võimalik kasutada varianti „Ei oska öelda“, kui õpilane ei osanud valikut teha või vastata. Küsimustikus on kaks avatud küsimust, mis annavad vastajale võimaluse väljendada oma arvamust, hoiakuid, mõtteid ja tundeid uuritava teema suhtes.

I osas olevate küsimuste abil (1.-4.) tehti selgeks respondentide vanus, sugu, kodakondsus ning soovitatav kodakondsus juhul, kui vastaja on kodakondsuseta. Andmeanalüüsiks kodeeriti saadud vastused dihhotoomilisel ja mittedihhotoomilisel nominaal- ja ordinaalskaalal järgmiselt:

- ✓ küsimus vanusest (1 – 14-aastane, 2 – 15-aastane, 3 – 16-aastane, 4 – 17-aastane);
- ✓ küsimus soost (1 – mees, 2 – naine);
- ✓ küsimus kodakondsusest (1 – Eesti, 2 – Venemaa, 3 – muu, 4 – kodakondsuseta).

II ja III osas olevatele küsimustele (7., 10. ja 11.) on vastusevariante igale küsimusele viis (1 – üldse mitte nõus, 2 – pigem pole nõus, 3 – pigem nõus, 4 - täiesti nõus, 2,5 – ei oska öelda) või (4 – olen täiesti rahul, 3 – olen pigem rahul, 2 – pigem pole rahul, 1 - pole üldse rahul, 2,5 – ei oska öelda).

Küsimustikus on 8. küsimuse väited sõnastatud nii, et madalaima hinnangu õpilase eestluse ja Eestiga suhestamise puhul nendes väidetes andis vastus 1 (üldse mitte nõus) ja kõrgeima hinnangu 4 (täiesti nõus). Selleks, et kontrollida, kas vastaja omab kindlat seisukohta uuritava probleemi suhtes, võis valida ka vastuse „ei oska öelda“ (kodeerimisel - 2,5) juhul, kui tal tekkisid raskused väitele vastamisel.

Avatud küsimuste (6. ja 12.) eesmärk on õhutada respondenti, kas põhjendama eelnevalt valitud vastusvarianti või arutlema uuritava teema üle. Avatud küsimuste abil püüdis uurimistöö autor kontrollida, kas vastaja on ikka kaasa mõelnud või on vastanud juhuslikult.

Ankeedi eestikeelne originaalversioon tõlgiti vene keelde (Vt Lisa 2) ning respondendid said ise otsustada, mis keeles nad ankeeti täidavad. Tagasitõlke kaudu eesti keelde kontrolliti, kas ankeedis sisalduvate küsimuste ja väidete mõte jääb samaks. Samuti viidi uurimisinstrumendi reliaabluse kontrolliks läbi proovitestimine, mille käigus sai koostatud küsimustikku katsetada. Pärast proovitestimist tehti vastavad täiendused ja parandused, eelkõige küsimuste arvus, küsimuste sõnastustes ja tõlkes. Sellesse protsessi olid kaasatud ainealased eksperdid - käesoleva magistritöö autori juhendaja, kaks eesti keele õpetajat-metoodikut ja vene keele õpetaja.

Uurimuse valiidsuse mõõtmiseks kasutati faktoranalüüsi, mille käigus vähendati analüüsitavate tunnuste hulka ning leiti üldisemaid latentseid nähtusi. Paralleelselt faktoranalüüsiga viidi läbi Bartlett'i test ja KMO-test, mille abil on võimalik otsustada, kas kasutatud andmetöötlusmeetod mõõdab seda, mida mõõta tahetakse.

Bartletti' testi (Bartletti sfäärilisuse kriteeriumi) tulemused olid kõikide analüüsitud tunnuste puhul statistiliselt olulised ($p < 0,05$, käesolevas uuringus olid kõik $p = 0,000$) ning tõestavad valimi vastuvõetavust ja lubavad arvata, et vähemalt mõnede uuritavate tunnuste vahel on seosed.

KMO-test ehk Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy põhineb osalistel korrelatsioonidel tunnustepaaride vahel, seega korrelatsioonidel, millel on elimineeritud teiste tunnuste mõjud ning tõestab valimi adekvaatsust, vastuvõetuvust. Antud uurimuse puhul on $r_1 = 0,597$, $r_2 = 0,793$ ja $r_3 = 0,446$ näol tegu 'mõõduka', 'kõrge' ja 'madala', kuid faktoranalüüsi seisukohalt kohaldatava tulemusega.

SPSS-is vaadeldi dispersioonanalüüsi ja sõltumatute valimite T-testi puhul ka Levene testi tulemust. Kui selle statistiline olulisus oli väiksem kui 0,05 (käesolevas uuringus $p=0,017$ ja $p=0,000$), siis kasutati erineva variatsiooniga andmete T-testi.

2.1.3. Uurimisprotseduur.

Anketeerimine viidi läbi 2012.aasta jaanuaris-märtsis Tartu põhikoolides. Eetilisest aspektist lähtudes pidi autor veenduma, et uurimuse läbiviimine oleks võimalikult anonüümne ja kõiki osalenud õpilaste andmeid kasutatakse ainult üldistatud kujul ning nende vanemate loal, kuna tegemist oli alaealistega. Ka tuli vältida seda, et ühegi kooli või õpilase mainet kahjustataks. Et neid tingimusi võimalikult hästi täita, kooskõlastati küsitluse läbiviimine valimis olevate koolide juhtkondadega (eelkõige õppealajuhatajatega) ning küsiti luba kasutada andmeid magistritöös. Direktorid või õppealajuhatajad andsid teada, kui uuritavatel 9. klassidel oli tulemas tund, kus oli kohal terve klass, et uurija saaks läbi viia anketeerimise.

Ankeedid olid paber kandjal, õpilased täitsid ankeedid individuaalselt ühe õppetunni jooksul (ca 45 min) kohapeal, olles saanud eelneva kinnituse, et andmeid kasutatakse isikustamata kujul ühise uurimisandmestikuna. Oma nime ei olnud vastajatel ankeedile vaja kirjutada. Seejärel korjas uurija ankeedid ise kokku, et tagada sellega vastajate anonüümsus.

2.1.4. Andmete analüüsimise meetodid.

Andmete töötlemiseks kasutati statistilise andmetöötluse paketti SPSS 21.0, R 3.0.2 (R Core Team, 2013) ning andmete esitamiseks tabelitena ja joonistena MS Excel 2010.

Magistritöös kasutatud kirjeldav statistika võimaldab esitada andmeid kokkuvõtlikult, sisutihedal ja ülevaatlikul kujul. Koostatud sagedustabelid näitavad mitmel erineva õppekeelega koolide õpilastel uuringu jaoks oluline väärtus (enesemääratluse, riigiidentiteedi, kooli valiku põhjus) esineb. Sagedustabelite koostamiseks kasutati suhtelist sagedust ehk andmed esitati sageduse jagatisena koguarvuga ning väljendati protsentides.

Kõikide hüpoteeside kontrollimiseks kasutati faktoranalüüsi, ANOVA dispersioonanalüüsi, mitteparameetrilist t-testi sõltumatute valimite jaoks ja üldist lineaarset mudelit.

Sarnaste tunnuste kombineerimist uueks tunnuseks – faktoriks, võimaldas käesolevas töös kasutatud faktoranalüüs, mida kasutati eesmärgiga vähendada analüüsitava tunnete hulka. Leitud ühisosa omavate tunnete kaudu püüti anda usaldusväärne pilt üldisemast latentsest (peidetud) nähtusest või fenomenist (Niglas, 2005). Faktoranalüüs põhineb Likerti skaalade mudelil: uuritakse, kas eksisteerivad mingid latentsed mõõtmised ning kuidas on neid võimalik sisuliselt välja tuua. Faktoranalüüsi tein peakomponentide meetodil, kasutades faktorite *varimax*-viisil pööramist. Faktoranalüüsi peaesmärgiks oli välja selgitada üksteisega sarnanevad väited, ehk väited, millele inimesed kalduvad vastama ühte moodi. Eesmärk oli leida omavahel võimalikult sõltumatud faktorid, mis tähendab, et küsimuse faktorilaadung oleks ühes faktoris võimalikult suur ning ei ületaks teises 0,4. Pärast mitmefaktorilise lahenduse kasuks otsustamist mõõdeti faktorite omapära üksikute tunnete puhul – käesolevas töös on sellisteks eelkõige kooli tüüp, aga ka vanus, sugu ja kodakondsus. Statistilise andmetöötluse pakett SPSS 21' kaudu läbiviidud regressioonanalüütilise hinnangu tulemusena eraldusid uued tunnused standardiseeritud keskväertusega null ning varieeruvusega 1 ning sõnastatud eeldused faktorväärtuste sõltumatuses.

Kuna magistritöö raames läbiviidud uuringus oli vaja võrrelda omavahel kolme rühma, kasutati kvantitatiivse tunnete keskmise võrdlemiseks dispersioonanalüüsi. ANOVA puhul iseloomustab rühmadevahelist erinevust (käesolevas töös moodustava rühmad erinevate õppekeelega järgi õppivad õpilased) F-statistiku väärtus, mille olulisust iseloomustab p väärtus. Madal p väärtus näitab, et rühmadevaheline variatsioon on statistiliselt oluline, kuid antud uuringu puhul see ei ütle, milliste rühmade vahel erinevus on oluline. Selle selgitamiseks viidi läbi paarikaupa (eesti-vene, eesti-kakskeelne, vene-kakskeelne kool) t-test, mille tulemustest on võimalik lugeda välja huvitavad rühmadevahelised erinevused (kas erinevus on oluliselt suurem 0-st või mitte).

Erinevate rühmade hinnangute võrdlemiseks on käesolevas töös kasutatud ka üldist lineaarset mudelit. Üldise lineaarse mudeli rakendamiseks jagatakse registreeritud tunnused kahte ossa – uuritavateks ehk sõltuvateks tunneteks (need, mille muutumine huvi pakub) ja argument- ehk sõltumatuteks tunneteks ehk faktoriteks (need, mille mõju uuritavatele tunnetele soovitakse selgitada). Käesolevas uuringus on faktoriteks võetud kool, vanus, sugu ja kodakondsus. Kuna need kõik on diskreetsed faktorid, siis antud juhul esitab üldine lineaarne mudel dispersioonanalüüsi mudelit. Mudeli objektiviisi esitamisel avaldatakse igal objektile mõõdetud väärtus üldkeskmise (nn vabaliikme, inglise keeles intercept), objektile vastavate mõjude ja konkreetse objekti omapära ehk faktoritega kirjeldamata jääva osa (mudeli vea) summana. Erinevate objektide ja faktorite tasemete üheseks identifitseerimiseks kasutatakse indeksite abi: igale diskreetsel faktorile omistatakse põhiindeks, mis näitab iga objekti kohta just temale omase faktori taseme mõju, peale selle tähistab üks lisaindeks objekti (mõõtmist) ennast.

$$y_{ijklm} = \mu + K_i + C_j + S_k + V_l + e_{ijklm},$$

- kus parameetrit μ võib mõista kui niiõelda keskmist hinnangu väärtust (mis siiski ei pruugi võrduda aritmeetilise keskmisega, sest on tegelikult faktorite keskmine mõju);
- y_{ijklm} tähistab õpilasel m sooritatud mõõtmist, $m = 1, \dots, 126$;
- K_i on kooli i mõju, $i = 1, 2, 3$ (eesti kool, keelekümbluskool, vene kool);
- C_j on kodakondsuse j mõju, $j = 1, 2, 3, 4$ (Eesti, Venemaa, muu, kodakondsuseta);
- S_k on soo k mõju, $k = 1, 2$ (mees, naine);
- V_l on vanuse l mõju, $l = 1, 2, 3, 4$ (14 aastat, 15 aastat, 16 aastat, 17 aastat);
- e_{ijklm} märgib õpilase m omapära (ehk juhuslikku viga).

2.2. Tulemused

2.2.1. Tartu põhikooli lõpetajate eestikeelse õppe mahu ja enesemääratluse omavaheline seos.

Uurimuse läbiviimiseks koostatud ankeedi 2. osa „Enda kui kodaniku määratlus“ 5. ja 7. küsimuse abil püüti välja selgitada, kuivõrd seotud on omavahel Tartu põhikooli lõpetajate eestikeelse õppe maht ja enesemääratlus kodakondsuse, elukoha ja rahvuse järgi. Tabelis 3 on esitatud 7. küsimusele vastanud õpilaste vastuste osakaal õppekeeleli:

Tabel 3. Tartu eesti õppekeele, vene õppekeele ja kakskeele kooli 9. klassi lõpetajate vastused enesemääratluse küsimustele protsentides:

<i>Enesemääratluse näitajad</i>	<i>Kooli tüüp ehk õppekeel</i>	<i>Täiesti nõus</i>	<i>Pigem nõus</i>	<i>Ei oska öelda</i>	<i>Pigem pole nõus</i>	<i>Üldse mitte nõus</i>
<i>„Peab end eestlaseks“</i>	Eesti kool	37	26	0	26	7
	Vene kool	5	35	9	37	14
	Kakskeelne	9	29	5	30	20
<i>„Peab end Eesti venelaseks“</i>	Eesti kool	33	37	0	11	19
	Vene kool	67	26	0	2	5
	Kakskeelne	56	36	0	4	4
<i>„Peab end eestimaalaseks“</i>	Eesti kool	33	30	7	11	7
	Vene kool	23	47	2	14	9
	Kakskeelne	29	43	5	9	7
<i>„Peab end EV kodanikuks“</i>	Eesti kool	52	33	0	0	7
	Vene kool	35	51	5	7	0
	Kakskeelne	41	30	7	11	2
<i>„Peab end tartlaseks“</i>	Eesti kool	74	0	4	7	11
	Vene kool	68	28	0	2	2
	Kakskeelne	54	14	7	7	14
<i>„Peab end</i>	Eesti kool	63	11	7	0	7

Põhikooli õpilaste enesemääratlus ja riigiidentiteet

eurooplaseks“	Vene kool	58	26	5	2	2
	Kakskeelne	46	29	2	13	4
„Peab end muu riigi kodanikuks“/	Eesti kool	15	4	7	7	0
		15	19	11	0	4/
		0	4	33	4	
„Peab end muu rahvuse esindajaks“/	Vene kool	2	5	9	2	9
		7	5	2	5	2
		11	0	12	0	2
„Peab end muu grupi liikmeks	Kakskeelne kool	11	5	4	4	7
		5	5	5	2	4
		4	0	13	2	4

Saadud tulemused, näitavad, et Tartu erinevate õppekeeltega õpilased vastasid küsimustele erinevalt.

Tulemusest ilmneb, et Tartu erinevate õppekeeltega põhikoolide lõpetajate arvamused erinevad oluliselt kahes enesemääratluse aspektis. Ennast määratleb eestlasena 50% eesti õppekeele koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilastest, samas peab end eestlaseks 1/5 vene õppekeele kooli õpilastest ja kakskeelse kooli õpilastest. Venelasena määratlevad end umbes pooled vene õppekeele kooli vastanutest ja kakskeelse kooli vastanutest (46%), eesti koolide muu emakeelega õpilastest peab end Eesti venelaseks umbes 1/3 õpilastest.

Järgmisel etapil analüüsiti 9. klassi õpilaste arvamusi enesemääratluse näitajate suhtes kasutades faktoranalüüsi eesmärgiga grupeerida küsimused faktoriteks (Tabel 4) ja leida nende üldisemaid ühiseid omadusi. Küsimused on arvatud korrelatsioonimaatriksiks. Analüüsi tulemusel eristus 3 faktorit, mille iga väärtus >1 ning mis kõik koos kirjeldavad ~ 56% valimist (Tabel 4). Faktorid said nimed nendesse kuuluvate küsimuste järgi :

- *Faktor 1* „Tugev Eesti identiteet“, mis näitab õpilase tugevat seotust Eesti ja eestlusega (eestlaste, Eesti venelaste, eestimaalaste, EV kodanike, tartlastega);
- *Faktor 2* „Muu rahvuse, riigi, grupi esindajad“, mis esindab vastuste variante, mida valides rõhutab õpilane Eestist ja eestlusest distantseerumist muusse rahvusesse (ei eestlane ega Eesti venelane) kuuluvuse kaudu, muu riigi kodkondsuse saamise soovi kaudu, muusse gruppi kuuluvuse kaudu;
- *Faktor 3* „Väljaspool Eesti identiteeti“, näitab õpilaste soovi kuuluda eurooplaste hulka, mitte piirduda kodumaa ja elukohaga. Kuna hea faktorilahenduse kriteeriumiks on saadud faktoreid optimaalne arv, kus ühes faktoris peaks olema tugevamalt seotud vähemalt 2-4 tunnust (Helemäe, 2008), ei leia antud magistr töö autor võimalust teha järeldusi antud punkti alusel ning jätkata faktor 3 „Väljaspool Eesti identiteeti“ tulemuste analüüsi.

Tabel 4. Faktoranalüüsi tulemused:

Faktori nimetus	Enesemääratluse näitajad	Loadings (koormus)	Kumulatiivsus %
------------------------	---------------------------------	---------------------------	------------------------

Tugev Eesti identiteet	Pea end eestlaseks	0,64	
	Pea end Eesti venelaseks	0,81	
	Pea end eestimaalaseks	0,85	33,9%
	Pea end EV kodanikuks	0,52	
	Pea end tartlaseks	0,83	
Muu rahvuste, riikide, gruppide esindajad	Pea end muu rahvuse esindajaks	0,65	
	Pea end muu riigi kodanikuks	0,86	59,1%
	Pea end muu grupi liikmeks	0,85	
Väljaspool Eesti riigiidentiteeti	Pea end eurooplaseks	0,93	75,1%

Läbiviidud faktoranalüüsi põhjal võib näha, et faktorisse 1 kuuluvad tunnused, mille põhjal on võimalik hinnata vastajate Eesti identiteedi tugevust. Selleks, et võrrelda erinevate õppekeelega õpilaste ehk kolme grupi õpilaste keskmiseid ning leida, milliste Eesti identiteeti väljendavate küsimuste/tunnuste puhul esineb õpilaste vastustes statistiliselt oluline erinevus, viidi läbi dispersioonanalüüs, mille tulemustega on võimalik tutvuda tabelis 5:

Tabel 5. Dispersioonanalüüs: enesemääratlus Tartu erinevate õppekeeltega 9. klasside lõpetajate lõikes, $p \leq 0,05$

Enesemääratluse näitajad	Kooli tüüp ehk õppekeel	N	Keskmine	St. hälve	F	P
Pea end eestlaseks	Eesti kool	26	2,96	0,999	6,570	0,02
	Vene kool	43	2,13	1,028		
	Kakskeelne	54	2,12	1,082		
Pea end Eesti venelaseks	Eesti kool	27	2,85	1,099	6,631	0,02
	Vene kool	43	3,56	0,765		
	Kakskeelne	56	3,46	0,738		
Pea end eestimaalaseks	Eesti kool	24	2,83	1,274	0,034	0,966
	Vene kool	41	2,83	0,998		
	Kakskeelne	52	2,88	1,114		
Pea end EV kodanikuks	Eesti kool	25	3,40	0,866	1,080	0,343
	Vene kool	43	3,16	0,924		
	Kakskeelne	51	3,02	1,241		
Pea end tartlaseks	Eesti kool	26	3,42	1,206	4,020	0,02
	Vene kool	43	3,60	0,660		
	Kakskeelne	54	2,96	1,387		

Dispersioonanalüüsi tulemused võimaldavad järeldada, et eesti õppekeelega, vene õppekeelega ja kakskeelse kooli õpilased vastasid enesemääratlust ja Eesti identiteeti väljendavatele küsimustele erinevalt. Tartu eesti keelest erineva emakeelega õpilaste hinnangutes väidetele „Pea end eestlaseks“, „Pea end Eesti venelaseks“ ja „Pea end tartlaseks“ on statistiliselt oluline erinevus koolitüüpide vahel.

Selleks, et välja selgitada, milliste koolide õpilaste vastused korreleeruvad omavahel viidi läbi paarikaupa t-test, mille tulemused (Vt Tabel 6) võimaldavad väita:

- eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilased samastavad end eestlastega ja peavad end eestlaseks suuremal määral kui vene õppekeelega ja kakskeelse kooli õpilased, kus vastustes statistiliselt olulist erinevust ei ilmne;
- kakskeelse kooli ja vene õppekeelega kooli õpilased peavad end Eesti venelaseks suuremal määral, kui eesti õppekeelega kooli eesti keelest erineva emakeelega õpilased, mis tähendab, et kakskeelse kooli ja vene õppekeelega kooli õpilaste jaoks on oluline enesemääratlusel nii kodumaa kui rahvus;
- hinnangus „pean end tartlaseks“ ilmneb statistiliselt oluline erinevus kakskeelse kooli õpilaste vastustes, kelle jaoks „end tartlaseks pidamine“ ehk kodulinnaga seostumine on vähem tähtis kui eesti õppekeelega koolide ja vene õppekeelega kooli õpilaste jaoks:

Tabel 6. Enesemääratlus kooli tüüvide lõikes (keskmine, T-test, 1–üldse mitte nõus, 4-täiesti nõus), $p \leq 0,05$

<i>Enesemääratluse näitajad</i>	<i>Kooli tüüp ehk õppekeel</i>	<i>N</i>	<i>Keskmine</i>	<i>St. hälve</i>	<i>T-test</i>	<i>P</i>
<i>Pean end eestlaseks</i>	Eesti	26	2,96	0,999	3,299	0,001
	Kakskeelne	54	2,13	1,082		
	Eesti	26	2,96	0,999	3,344	0,001
	Vene	43	2,12	1,028		
	Kakskeelne	54	2,13	1,082	0,062	0,951
	Vene	43	2,12	1,028		
<i>Pean end Eesti venelaseks</i>	Eesti	27	2,85	1,099	-2,624	0,012
	Kakskeelne	56	3,46	0,738		
	Eesti	27	2,85	1,099	-2,924	0,006
	Vene	43	3,56	0,765		
	Kakskeelne	56	3,46	0,738	-0,617	0,538
	Vene	43	3,56	0,765		
<i>Pean end eestimaalaseks</i>	Eesti	24	2,83	1,274	-0,178	0,859
	Kakskeelne	52	2,88	1,114		
	Eesti	24	2,83	1,274	0,014	0,989
	Vene	41	2,83	0,998		
	Kakskeelne	52	2,88	1,114	0,249	0,804
	Vene	41	2,83	0,998		
<i>Pean end EV kodanikuks</i>	Eesti	25	3,40	0,866	1,375	0,173
	Kakskeelne	51	3,02	1,241		
	Eesti	25	3,40	0,866	1,044	0,300
	Vene	43	3,16	0,924		
	Kakskeelne	51	3,02	1,241	-0,624	0,534
	Vene	41	3,16	0,924		
<i>Pean end tartlaseks</i>	Eesti	26	3,42	1,206	1,448	0,152
	Kakskeelne	54	2,96	1,387		
	Eesti	26	3,42	1,206	-0,707	0,485
	Vene	43	3,60	0,660		
	Kakskeelne	54	2,96	1,387	-3,001	0,004
	Vene	43	3,60	0,660		

Avatud 5. küsimuse „Miks sa pead oma kodumaaks riiki või riike, mille valisid küsimuses 4?“ põhjal selgus, kuidas erineva õppekeelega vastajad oskavad põhjendada, milliste valitud riigi (mille kodakondsuse nad omavad) omadustega/teguritega on seotud nende kodumaatunne. Vastustes ilmnes statistiliselt oluline erinevus (Vt Tabelid 3, 5, 6, 7). Küsimusele vastas kakskeelse kooli vastanutest 89%, eesti õppekeelega koolide vastanutest 96% ning vene õppekeelega kooli vastanutest 100%. Vastuseid analüüsiti kvantitatiivselt – sarnased vastused grupeeriti ning toodi välja (Vt Tabel 7). Kõige sagedamaks põhjuseks kõikide gruppide seas toodi välja tabelis 7 toodud põhjused: „Eesti on mu sünnimaa“, „Eestis ma elan, kasvan, õpin...“, „Eestis elavad mu vanemad ja mu sõbrad“:

Tabel 7. Avatud küsimuse „Miks Sa pead oma kodumaaks riiki või riike, mille valisid eelmises küsimuses?“ grupeeritud vastused ning nende vastuste sagedus koolitüübi järgi:

Kodumaa valiku põhjused (vastanute arv)	Eesti õppekeelega kool	Vene õppekeelega kool	Kakskeelne kool
Eesti on mu sünnimaa (91/72%)	18 (66%) 1 (4%; Hispaania)	33 (77%)	40 (71%)
Eestis ma elan, kasvan, õpin... (47/37%)	17 (63%)	13 (30%)	17 (30%)
Eestis elavad mu vanemad ja mu sõbrad (16/13%)	2 (7%) 1 (4%; Hispaania)	6 (14%)	8 (14%)

Sagedamini põhjendati oma vastust, miks peetakse Eestit kodumaaks kolmel viisil ja seda sõltumatult õppekeelest: „Eesti on mu sünnimaa“, „Eestis ma elan, kasvan, õpin...“, „Eestis elavad mu vanemad ja mu sõbrad“ (Vt Tabel 7). Kakskeelse õppega koolide õpilased tõid lisaks välja veel järgmised põhjendused: „Ma olen selle maaga ühinenud“, „Mu peres on eestlased“, „Eesti on mu isamaa“, „Siin ma olen kellelegi vajalik“, „Mulle meeldib elada Eestis“, „Eestis on head haridusvõimalused“, „Eestis on kaunis loodus, meeldivad inimesed“; Eesti on euroopalikum kui nt Venemaa“, „Ma olen EV kodanik“ jmt. Eesti õppekeelega koolide õpilaste vastustes olid esitatud kolm kõige populaarsemat arvamust (Vt Tabel 7) ning nende üksikud muud hinnangud langesid kokku kakskeelse kooli õpilaste hinnangutega. Vene õppekeelega kooli õpilased nimetasid kodumaaks ka Venemaad ning seda valikut põhjendati järgmiselt: „Ma olen venelane“, „Mu vanemad kolisid siia Venemaalt“, „Eestis ma olen teise sordi inimene“, „Venemaal on inimesed lihtsamad kui Eestis“, „Mulle meeldib Venemaa ning ma tahan tulevikus seal elada“, „Venemaal keegi ei hinda inimest rahvuse järgi, Eestis aga vaadatakse, mis rahvusest sa oled“, „Venemaal on kergem õppida ja elada eelkõige keele tõttu“.

2.2.2. Tartu põhikooli lõpetajate eestikeelse õppe mahu ja riigiidentiteedi omavaheline seos.

Alljärgnevalt esitan tulemused selle kohta, kuidas õpilased tajuvad oma seotust Eestiga emotsionaalselt ja kuivõrd väärtustatakse Eesti traditsioone.

Tabel 8. Tartu eesti õppekeelega, vene õppekeelega ja kakskeelse kooli 9. klassi lõpetajate vastused riigiidentiteeti mõõtvatele küsimustele protsentides:

Riigiidentiteedi näitajad	Kooli tüüp ehk õppekeel	Täiesti nõus	Pigem nõus	Ei oska öelda	Pigem pole nõus	Üldse mitte nõus
„Tunnen uhkust selle üle, et elan Eestis“	Eesti kool	26	33	19	22	0
	Vene kool	5	30	9	40	16
	Kakskeelne	7	29	11	43	10
„Tunnen uhkust Eesti riigi üle“	Eesti kool	15	52	15	15	3
	Vene kool	0	14	5	56	23
	Kakskeelne	7	23	18	39	11
„Olen õnnelik, et elan Eestis“	Eesti kool	22	52	4	18	4
	Vene kool	2	28	12	44	14
	Kakskeelne	16	38	14	25	7
„Ma tunnen uhkust Eesti lippu nähes“	Eesti kool	26	63	0	11	0
	Vene kool	5	40	7	23	19
	Kakskeelne	20	45	5	21	7
„Mulle meeldib elada Eestis“	Eesti kool	19	56	14	7	4
	Vene kool	0	16	14	44	26
	Kakskeelne	13	25	12	30	20
„Ma tunnen end osana Eesti rahvast“	Eesti kool	33	41	7	11	7
	Vene kool	0	47	16	26	2
	Kakskeelne	14	46	5	16	14
„Ma tahan rohkem teada saada Eesti ajaloo, kultuuri ja traditsioonide kohta“	Eesti kool	15	37	15	18	15
	Vene kool	5	30	2	33	28
	Kakskeelne	2	23	5	52	18
„Mu peres tähistatakse riigipühaid“	Eesti kool	48	30	7	11	4
	Vene kool	14	42	9	16	16
	Kakskeelne	14	38	2	20	25
„Ma häbenen, et elan Eestis“	Eesti kool	0	4	4	22	70
	Vene kool	2	19	6	40	33
	Kakskeelne	5	16	13	29	34

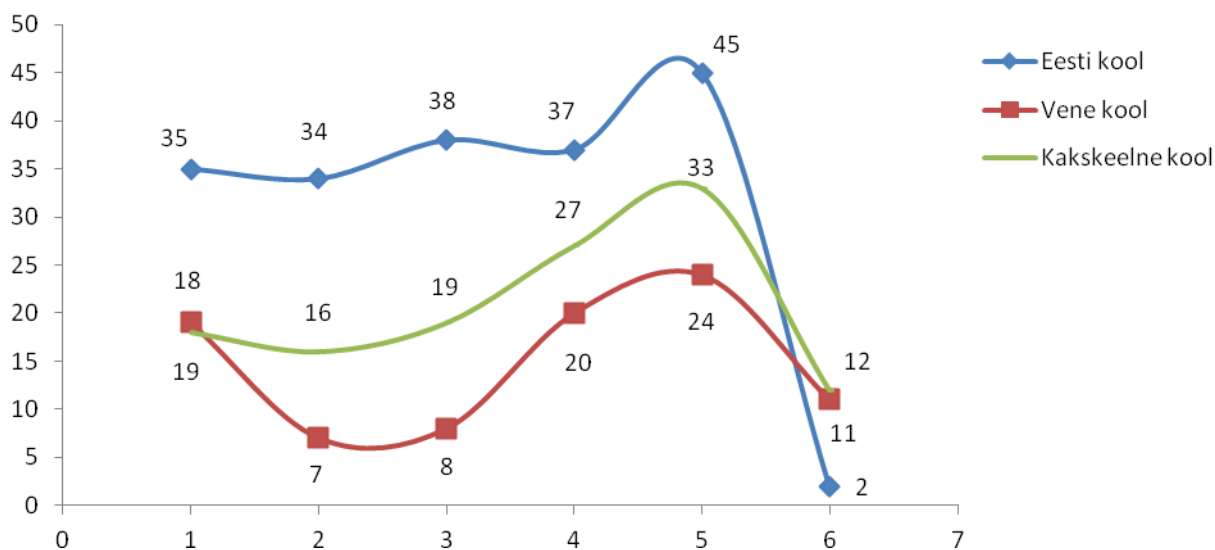
Tulemustest ilmneb (Vt Tabel 8), et kõige enam tajuvad positiivset emotsionaalset seost Eestiga eesti õppekeelega koolis õppivad eesti keelest erineva emakeelega õppijad; vene- ja kakskeelse õppega koolide õpilaste arvamused üksikute küsimuste osas erinevad, kuid nende osakaal, kes nõustuvad väidetega, et tunnevad uhkust selle üle, et on Eesti elanikud, on uhked oma riigi üle, on õnnelikud siin elades, on oluliselt väiksem võrreldes eesti õppekeelega koolides õppivate muu emakeelega õpilastega.

Kõige suuremad erinevused ilmsid hinnangus väitele „tunnen uhkust Eesti riigi üle“, mida peab oluliseks 67% eesti õppekeelega koolis õppivatest küsitletutest ja 14% vene õppekeelega õpilastest ja ca 1/3 (30%) kakskeelse kooli õpilastest ning hinnangus väitele „mulle meeldib elada Eestis“, mida hindas kõrgelt 75% eesti õppekeelega kooli muu emakeelega õpilastest, 16% vene õppekeelega õpilastest ja 38% kakskeelse kooli õpilastest.

Järgnevalt analüüsin 9. klassi õpilaste arvamusi riigiidentiteedi näitajate suhtes. Analüüsi eesmärk on grupeerida ankeedi kõik küsimused faktoriteks. Selleks kasutasin faktoranalüüsi. Selgitasin välja ja kontrollisin, millised ankeedi küsimused sisaldavad endas riigiidentiteeti ja Eestiga emotsionaalset seotust väljendavaid näitajaid. Analüüsi tulemusel eristus 8 faktorit, mille iga väärtus >1, ning mis kõik koos kirjeldavad ~ 63% valimist. Faktorid said nimed vastavalt nendesse kuuluvate küsimuste järgi: *faktor 1* kannab nime „Riigiidentiteet ja Eestiga emotsionaalne seotus“, *faktor 2* „Enesemääratlus“, *faktor 3* „Kooli valikul õppetöö- ja tulemustega seotud põhjendused“, *faktor 4* „Huvitatus EV suhtes“, *faktor 5* „Kooli valikul keskkonnaga seotud põhjendused“, *faktor 6* „Väljaspool Eesti riiki“, *faktor 7* „Kooli valikul inimressursiga seotud põhjendused“ ning *faktor 8* „Muu rühma esindajad ja muud kooli valiku põhjendused“.

Faktoranalüüsi tulemused erinevate õppekeeltega põhikoolide lõpetajate lõikes (Joonis 1) annavad võimaluse täiendada tabeli 9 põhjal tehtud järeldusi järgmiselt:

- Tartu eesti keelest erineva õppekeelega põhikooli lõpetajate riigiidentiteedi tugevuse ja eestikeelse õppekeele maht on omavahel seotud. Eesti õppekeelega kooli eesti keelest erineva emakeelega õpilaste hinnangud riigiidentiteeti ja Eestiga emotsionaalset seotust väljendavatele näitajatele on oluliselt kõrgemad kui kakskeelse kooli õpilaste omad, vene õppekeelega kooli õpilaste vastustest ilmneb kõige nõrgem seotus Eesti riigiga.

Joonis 1. Faktoranalüüsi tulemused faktoris 1 „Riigiidentiteet ja Eestiga emotsionaalne seotus“ erinevate õppekeeltega põhikoolide lõpetajatele õppekeele lõikes protsentides - 1 – tunnen uhkust selle üle, et elan

Eestis, 2 – tunnen uhkust Eesti riigi üle, 3 – tunnen uhkust Eesti lippu nähes, 4 – olen õnnelik, et elan Eestis, 5 – mulle meeldib elada Eestis, 6 – häbenen, et elan Eestis

Faktoranalüüsi põhjal võib näha, et faktorisse 1 kuuluvad tunnused, mille põhjal on võimalik hinnata vastajate riigiidentiteedi tugevust. Sarnasuste ja erinevuste välja toomiseks erinevate gruppide vahel kasutati dispersioonanalüüsi (Vt Tabel 9):

Tabel 9. Dispersioonanalüüs: riigiidentiteet ja emotsionaalne seotus Eestiga Tartu erinevate õppekeeltega 9. klasside lõpetajate lõikes, $p \leq 0,05$

Riigiidentiteedi näitajad	Kooli tüüp ehk õppekeel	N	Keskmine	St. hälve	F	P
Tunnenuhkust, et elan Eestis	Eesti kool	27	2,48	1,397	0,418	0,246
	Vene kool	43	2,05	1,022		
	Kakskeelne	56	2,09	1,066		
Tunnen uhkust Eesti riigi üle	Eesti kool	27	2,48	1,252	3,539	0,032
	Vene kool	42	1,81	0,740		
	Kakskeelne	56	1,93	1,173		
Tunnen uhkust Eesti lippu nähes	Eesti kool	27	2,59	1,279	5,989	0,003
	Vene kool	43	1,63	0,926		
	Kakskeelne	56	2,05	1,219		
Olen õnnelik, et elan Eestis	Eesti kool	27	2,85	0,949	5,440	0,005
	Vene kool	43	1,95	0,999		
	Kakskeelne	56	2,34	1,254		
Mulle meeldib elada Eestis	Eesti kool	27	3,15	0,602	9,638	0,000
	Vene kool	43	2,12	1,074		
	Kakskeelne	56	2,68	1,046		
Häbenen, et elan Eestis	Eesti kool	27	1,26	0,594	2,653	0,075
	Vene kool	43	1,77	0,922		
	Kakskeelne	55	1,69	1,086		

Dispersioonanalüüs tulemused võimaldavad järeldada, et nii eesti õppekeelega, vene õppekeelega kui ka kakskeelse kooli õpilased vastasid riigiidentiteeti ja Eestiga emotsionaalset seotust kajastavatele küsimustele erinevalt. Tartu eesti keelest erineva emakeelega õpilaste hinnangutes väidetele „Tunnen uhkust Eesti riigi üle“, „Tunnen uhkust Eesti lippu nähes“, „Tunnen uhkust selle üle, et elan Eestis“, „Olen õnnelik, et elan Eestis“, „Mulle meeldib elada Eestis“ ja „Häbenen, et elan Eestis“ on statistiliselt oluline erinevus.

Selleks, et selgitada välja, milliste koolide õpilaste vastused korreleeruvad omavahel viidi läbi paarikaupa t-test, mille tulemused (Vt Tabel 10) võimaldavad väita:

- et eesti õppekeelega koolide muu emakeelega õpilased tunnevad uhkust Eesti riigi üle suuremal määral kui vene õppekeelega kooli õpilased ning kakskeelse kooli õpilased (võrdluses viimastega on p väärtus piiri peal – 0,052); vene õppekeelega kooli ja kakskeelse kooli õpilaste vastustes statistiliselt oluline erinevus puudub;

- nii eesti õppekeelega koolide kui kakskeelse kooli õpilased (võrdluses vene õppekeelega kooli õpilastega on p väärtus piiri peal – 0,051) tunnevad uhkust Eesti lippu nähes statistiliselt oluliselt suuremal määral kui vene õppekeelega kooli vastajad;
- eesti õppekeelega koolide õpilased on enam õnnelikud, et elavad Eestis kui vene õppekeelega kooli ja kakskeelse kooli õpilased; viimaste vastustes statistiliselt olulist erinevust ei ilmne;
- eesti õppekeelega koolide õpilased võrreldes vene õppekeelega ja kakskeelse kooli õpilastega ei häbene nii sageli, et elavad Eestis;
- kõigile vastajatele meeldib elada Eestis, kuid eesti õppekeelega koolide ja kakskeelse kooli õpilastel on hinnangud sellele näitajale kõrgemad kui vene õppekeelega kooli õpilastel:

Tabel 10. Riigiidentiteet ja Eestiga emotsionaalne seotus kooli tüüpide lõikes (keskmine, T-test, 1–üldse mitte nõus, 4-täiesti nõus), $p \leq 0,05$

<i>Riigiidentiteedi näitajad</i>	<i>Kooli tüüp ehk õppekeel</i>	<i>N</i>	<i>Keskmine</i>	<i>St. hälve</i>	<i>T-test</i>	<i>P</i>
<i>Tunnen uhkust Eesti riigi üle</i>	Eesti	27	2,48	1,252	1,968	0,052
	Kakskeelne	56	1,93	1,173		
	Eesti	27	2,48	1,252	2,520	0,016
	Vene	42	1,81	0,740		
	Kakskeelne	56	1,93	1,173	0,614	0,541
	Vene	42	1,81	0,740		
<i>Tunnen uhkust, et elan Eestis</i>	Eesti	27	2,48	1,397	1,415	0,161
	Kakskeelne	56	2,09	1,066		
	Eesti	27	2,48	1,397	1,400	0,169
	Vene	43	2,05	1,022		
	Kakskeelne	56	2,09	1,066	0,201	0,841
	Vene	43	2,05	1,022		
<i>Tunnen uhkust Eesti lippu nähes</i>	Eesti	27	2,59	1,279	1,829	0,073
	Kakskeelne	56	2,05	1,212		
	Eesti	27	2,59	1,279	3,655	0,001
	Vene	43	1,63	0,926		
	Kakskeelne	56	2,05	1,212	1,980	0,51
	Vene	43	1,63	0,926		
<i>Olen õnnelik, et elan Eestis</i>	Eesti	27	2,85	0,949	2,068	0,043
	Kakskeelne	56	2,34	1,254		
	Eesti	27	2,85	0,949	3,778	0,000
	Vene	43	1,95	0,999		
	Kakskeelne	56	2,34	1,254	1,703	0,092
	Vene	43	1,95	0,999		
<i>Mulle meeldib elada Eestis</i>	Eesti	27	3,15	0,602	2,587	0,012
	Kakskeelne	56	2,68	1,046		
	Eesti	27	3,15	0,602	5,146	0,000
	Vene	43	2,12	1,074		
	Kakskeelne	56	2,68	1,046	2,612	0,011
	Vene	43	2,12	1,074		
<i>Häbenen, et elan Eestis</i>	Eesti	27	1,26	0,594	-2,322	0,023
	Kakskeelne	55	1,69	1,086		

Eesti	27	1,26	0,594	-2,804	0,007
Vene	43	1,77	0,922		
Kakskeelne	55	1,69	1,086	-0,369	0,713
Vene	43	1,77	0,922		

Selleks, et saada teada, kas õpilaste hinnangud riigiidentiteedi ja Eestiga emotsionaalse seotuse näitajatele mõjuvad ka muud faktorid peale õppekeelt, viidi läbi lineaarne regressioonanalüüs R-keskkonnas, kus jäetakse iga faktori esimese rühma väärtus võrdseks nulliga (koolitüübi rühmas on see eesti õppekeelega kool, soorühmas – meessugu, kodakondsuse rühmas – EV kodakondsus ning vanuserühmas – 14aastased) ja seda välja ei too. Tabelis 11 on esitatud võrreldes nende ära jäetud rühmadega ainult olulised tõenäosused ja erinevused:

Tabel 11. Lineaarse regressioonimudeli tulemused statistiliselt oluliste erinevustega õppekeeleli, soo, vanuse ja kodakondsuse järgi (T-test 1 – üldse mitte nõus, 4- täiesti nõus, olulisusenivood *** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$):

Riigiidentiteedi näitajad	Kooli tüüp ehk õppekeel	Faktori mõju hinnang	Standardviga	T	Pr(> t)
Tunnen uhkust Eesti riigi üle	Kakskeelne	-0,56966	0,17812	-3,198	**
	Vene kool	-0,99217	0,18354	-5,406	***
Tunnen uhkust selle üle, et elan Eestis	Kakskeelne	-0,68565	0,19628	-3,493	***
	Vene kool	-0,74102	0,20200	-3,668	***
Olen õnnelik, et elan Eestis	Kakskeelne	-0,34744	0,18870	-1,841	0,0681
	Vene kool	-0,81743	0,19388	-4,216	***
Mulle meeldib elada Eestis	Kakskeelne	-0,32104	0,19949	-1,609	0,11026
	Vene kool	-0,76065	0,20496	-3,711	***
Häbenen, et elan Eestis	Kakskeelne	0,5625	0,2046	2,750	**
	Vene kool	0,5053	0,2088	2,420	*
Tunnen uhkust Eesti lippu nähes	Kakskeelne	-0,778155	0,198783	-3,915	***
	Vene kool	-1,085160	0,204238	-5,313	***

Saadud tulemustest selgub, et dispersioonanalüüsi ja t-testi kaudu saadud andmed (Vt Tabelid 9, 10) leidsid kinnitust R-keskkonnas läbiviidud testi käigus. Samuti selgus, et kooli valikul avaldab õpilaste hinnangule kõige rohkem mõju ikkagi kooli tüüp ehk kooli õppekeel; soo ja vanuse faktorite mõju ei ilmnud. Kodakondsuse mõju on märgatav hinnangus väitele „Olen õnnelik, et elan Eestis“. Selgus, et muu riigi kodanikud tunnevad end õnnelikuna vähemal määral kui EV, VF ja määratlemata kodakondsuseta vastajad (faktori mõju hinnang on -1,97265, standardviga on 0,76810, $t = -2,568$, $p \leq 0,05$).

Eestiga emotsionaalse seose olemasolu palus autor põhjendada vabavastuselisel. Avatud 12. küsimusele „Põhjenda, miks Sulle meeldib Eestis elada?“ vastas 82% kakskeelse kooli vastanutest, 93% eesti õppekeelega koolide vastanutest ning 95% vene õppekeelega kooli vastanutest. Vastused on analüüsitud kvantitatiivselt ning sarnased vastused on grupeeritud ning toodud esile 10 enim nimetatud põhjust (Vt Tabel 12):

Tabel 12. Avatud küsimuse “Põhjenda, miks sulle meeldib Eestis elada?” grupeeritud vastused ning nende vastuste sagedus arvuliselt ja osakaaluti koolitüübi järgi:

<i>Põhjendused (vastanute arv)</i>	<i>Eesti keele õppekeelega kool</i>	<i>Vene keele õppekeelega kool</i>	<i>Kakskeelne kool</i>
<i>Eestis elab mu pere, elavad mu vanemad (35/28%)</i>	9/33%	12/28%	14/25%
<i>Eesti on rahulik ja hea (35/28%)</i>	7/26%	14/33%	14/25%
<i>Eestis elavad mu sõbrad (35/28%)</i>	9/33%	13/30%	12/21%
<i>Eesti on väike, siin on kõik lähedal ja kõik on kättesaadav (20/16%)</i>	6/22%	9/21%	5/9%
<i>Eesti on sõbralik, siin elavad meeldivad inimesed (18/14%)</i>	8/30%	3/7%	7/13%
<i>Eestis on head haridusvõimalused (14/11%)</i>	5/19%	3/7%	6/11%
<i>Eesti on mu sünnimaa (13/10%)</i>	2/7%	1/2%	10/19%
<i>Eesti on EL riik (10/8%)</i>	1/4%	5/12%	4/7%
<i>Eestis on ilus loodus (9/7%)</i>	3/11%	2/5%	4/7%
<i>Eestis on vähe kuritegevust (9/7%)</i>	2/7%	7/16%	2/4%

Enim levinud arvamuste kõrval oli vastustes sellele küsimusele ka erinevusi. Näiteks, eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilased nimetasid põhjustena, miks neile meeldib elada Eestis, oma raha (tollal Eesti krooni), kindlat valitsust ja rahvuslikkust (Eesti on rahvuslik riik). Kakskeelse kooli õpilased olid nii emotsionaalsed kui ka pragmaatilised ning pöörasid tähelepanu asjaolule, et Eestis on võimalik rääkida vähemalt kahes keeles (eesti ja vene keeles), Eesti on vaba ning tolerantne, Eesti noored on avara maailmavaatega, siin on WiFi, Eestis elab palju venelasi, eesti ja vene kultuurid on lähedased ning Eestis austatakse keelt(i) ja traditsioone. Vene õppekeelega kooli õpilaste hinnangud langesid paljudes aspektides eakaaslaste arvamustega kokku. Samal ajal ainult selle kooli õpilaste vastustes olid arvamused „Mulle ei meeldi Eesti/ Ma ei taha siin elada).

Seega ilmneb erineva õppekeelega õpilaste tulemustest emotsionaalne seos oma elukohariigiga. Positiivse emotsionaalse seose olemasolu peab autor käesoleva uurimuse raames riigiidentiteedi tugevuseks ja enese seotust muu riigiga ning vähest emotsionaalset seost Eesiga riigiidentiteedi nõrkuseks.

2.2.3. Tegurid, mis mõjutavad Tartu põhikoolide lõpetajate hinnangut koolile.

Selle uurimiseks on koostatud ankeedi 3. osa „Kooli valik ja õppekeeled“ 10. küsimuse abil on püütud välja selgitada, millised tegurid on Tartu erinevate õppekeeltega põhikoolide lõpetajate jaoks kooli valikul kõige olulisemad. Tabelis 13 on esitatud 10. küsimusele vastanud õpilaste vastuste osakaal õppekeeleli:

Tabel 13. Tartu eesti õppekeelega, vene õppekeelega ja kakskeelse kooli 9. klassi lõpetajate kooli valikut määravad hinnangud protsentides:

<i>Kooli valiku põhjendused</i>	<i>Kooli tüüp ehk õppekeel</i>	<i>Täiesti nõus</i>	<i>Pigem nõus</i>	<i>Ei oska öelda</i>	<i>Pigem pole nõus</i>	<i>Üldse mitte nõus</i>
<i>Selles koolis õppisid/õpivad mu sõbrad, sugulased</i>	Eesti kool	47	19	0	19	15
	Vene kool	37	21	2	19	21
	Kakskeelne	36	23	0	14	23
<i>Sellel koolil on hea maine</i>	Eesti kool	63	22	11	4	0
	Vene kool	14	44	14	19	9
	Kakskeelne	34	41	4	16	2
<i>Selles koolis on hea füüsiline keskkond</i>	Eesti kool	41	37	7	7	7
	Vene kool	12	37	14	30	7
	Kakskeelne	13	55	5	13	11
<i>Kool on elukohale kõige lähedmal</i>	Eesti kool	48	19	0	19	14
	Vene kool	35	21	2	19	21
	Kakskeelne	36	23	2	14	23
<i>Selle kooli õppesuunad sobivad mulle</i>	Eesti kool	48	41	7	4	0
	Vene kool	14	56	16	12	2
	Kakskeelne	30	46	14	10	0
<i>Selles koolis on head õpetajad</i>	Eesti kool	48	4	0	48	0
	Vene kool	19	53	12	12	0
	Kakskeelne	48	32	5	4	5
<i>Selles koolis on õpilaste riigieksamite tulemused head</i>	Eesti kool	30	56	14	0	0
	Vene kool	7	28	42	21	0
	Kakskeelne	29	45	7	9	0
<i>Selles koolis ma säilitan oma rahvusliku identiteedi</i>	Eesti kool	26	19	37	15	3
	Vene kool	26	40	21	12	0
	Kakskeelne	21	34	18	13	7
<i>Selles koolis omandan eesti keele oskuse</i>	Eesti kool	44	26	11	15	4
	Vene kool	33	49	7	5	2
	Kakskeelne	55	25	5	7	2
<i>Selles koolis ma kuulun eestlaste hulka</i>	Eesti kool	78	22	0	0	0
	Vene kool	16	42	7	28	7
	Kakskeelne	52	38	4	4	0
<i>Selles koolis mu emakeele ja eesti keele oskus arenevad võrdselt</i>	Eesti kool	26	30	7	19	15
	Vene kool	23	30	16	30	0
	Kakskeelne	4	13	9	27	43

Õpilaste vastustes sellele küsimusele ilmnis erinevusi, mõned neist on olulised (vahe on rohkem kui 15%).

Kõige olulisemaks kooli valiku teguriks nimetasid eesti õppekeelega koolide õpilased võimalust kuuluda eestlaste hulka. 100% selle grupi vastanutest, märkisid selle väite puhul, kas „olen täiesti nõus“ või „pigem nõus“. Kakskeelse kooli lapsed leidsid, et nende jaoks on see tegur samuti oluline - 90% hindasid oma kooli selle kriteeriumi järgi positiivselt. Kooli õpilaste riigieksamite tulemused on olulised kooli valikul eesti õppekeelega koolide õpilastel (86%) ja kakskeelse kooli õpilastel (74%). Veidi

olulisemad on koolis töötava pedagoogilise kollektiivi pädevused kaskse kooli (vastanute „täiesti nõus“ ja „pigem nõus“ keskmine on 40%) ja vene õppekeele kooli (36%) õpilastele, 26% eesti õppekeele koolide õpilastest (vahe on vähem kui 15%) pidasid nimetatud kriteeriumit oluliseks. Kooli valikul huvitab emakeele oskuse ja eesti keele oskuse võrdne areng kaskse kooli õpilasi kõige vähem (ainult 17%). Veidi olulisem on kooli valikul vene õppekeele kooli õpilaste jaoks kooli füüsiline keskkond (vahe eesti õppekeele koolide õpilaste vastustega on 15%).

Kooli asukohta, õppesuundade, maine, koolis sugulaste/sõprade olemasolu kaasõpilaste hulga, rahvusliku identiteedi säilitamise ja eesti keele oskuse omandamise suhtes olid erinevate kooli tüüpide esindajate hinnangud suhteliselt ühesugused.

Selleks, et saada teada, kas õpilaste hinnangut kooli valiku näitajatele mõjutavad ka muud faktorid peale õppekeele, viidi läbi lineaarne regressioonanalüüs R-keskkonnas, kus jäetakse iga faktori esimese rühma (intercept ehk vabaliige) väärtus võrdseks nulliga (koolitüübi rühmas on see eesti keele õppekeele kool, soo rühmas – meessugu, kodakondsuse rühmas – EV kodakondsus ning vanuserühmas – 14aastased). Tabelis 14 on esitatud võrreldes nende ära jäetud rühmadega ainult olulised tõenäosused ja erinevused:

Tabel 14. Lineaarse regressioonimudeli tulemused statistiliselt oluliste erinevustega õppekeele, soo, vanuse ja kodakondsuse järgi (T-test 1 – üldse mitte nõus, 4- täiesti nõus, olulisusenihood *** $p \leq 0,001$, ** $p \leq 0,01$, * $p \leq 0,05$):

Kooli valiku põhjendused	Kooli tüüp ehk õppekeel	Faktori mõju hinnang	Standardviga	T	Pr(> t)
Eesti keele oskus	Kakskeelne	-0,26994	0,16337	-1,652	0,10122
	Vene kool	-1,05295	0,16711	-6,301	***
Eesti keele ja emakeele oskus	Kakskeelne	-2,000	0,04138	-4,834	***
	Vene kool	-1,000	0,04251	-2,352	***
Kuulumine eestlaste hulka	Vene kool	-1,02016	0,22701	-4,494	***
	Kakskeelne	-1,46007	0,22193	-6,579	***
Sõbrad ja sugulased	Vene kool	-0,4965	0,2212	-2,245	*
	Kakskeelne	0,1289	0,2117	0,609	0,5439
Head õpetajad	Vene kool	-0,4561	0,1727	-2,640	**
	Kakskeelne	-0,1143	0,1663	-0,687	0,49345
Kooli maine	Vene kool	-0,97095	0,19243	-4,925	***
	Kakskeelne	-0,55448	0,19714	-2,881	**
Füüsiline keskkond	Vene kool	-0,71904	0,20899	-3,440	**
	Kakskeelne	-0,56015	0,2040	-2,746	***
Õppesuund	Vene kool	-0,5445	0,1666	-3,269	**
	Kakskeelne	-0,2754	0,1627	-1,693	0,0932
Riigieksami tulemused	Vene kool	-0,692032	0,167318	-1,306	0,194
	Kakskeelne	-0,213654	0,163572	-4,136	***

Saadud tulemustest selgub, et kirjeldavas statistikas esitatud andmed (Vt Tabel13) on üldiselt leidnud kinnitust ka R-keskkonnas läbiviidud testi käigus ning tabelite 13. ja 14. alusel saab teha järgmisi järeldusi:

- Tartu eesti keelest erineva õppekeelega põhikooli lõpetajad võtavad kooli valikul arvesse kooli erinevaid näitajaid ja hinnanguid;
- Kõige rohkem avaldab kooli valikul mõju õpilaste hinnangule kooli tüüp ehk kooli õppekeel;
- Keelte omandamise võimalused ja kuuluvus eestlaste hulka on olulised eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilaste jaoks;
- Kooli füüsiline keskkond, maine, õppesuunad ja õpilaste riigieksamite tulemused on olulised näitajad eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilastel ning vähem olulised vene õppekeelega kooli õpilastel;
- Võrreldes eesti õppekeelega koolide õpilastega on vene õppekeelega kooli õpilastel kooli valikul vähem olulised kõik tabelis esitatud faktorid; oluline erinevus ilmneb (***) $p \leq 0,001$) vastustes eesti keele oskuse omandamise võimalusest, eesti keele ja emakeele oskuse võrdsest arengust, eestlaste hulka kuuluvusest ja kooli mainest;
- Võrreldes eesti õppekeelega koolide õpilastega on kakskeelse kooli õpilastel kooli valikul vähem olulised sellised faktorid nagu kuulumine eestlaste hulka, eesti keele ja emakeele oskuse võrdne arenemine, valitud kooli maine ning kooli õpilaste riigieksami tulemused;
- Kooli valikul on soo, vanuse ja kodakondsuse faktorite mõju palju nõrgem kui õppekeele oma. Mõju võib näha järgmistel juhtudel:

- Eesti keele oskuse omandamise võimalus (faktorimõju hinnang on 0,34088, standardviga on 0,12110, $t=2,815$, $p \leq 0,01$) ja rahvusliku identiteedi säilitamine (faktorimõju hinnang on 0,34262, standardviga on 0,13796, $t=2,483$, $p \leq 0,05$) on kooli hinnangul tüdrukute jaoks olulisem kui poiste jaoks;
- Võrreldes nooremate klassikaaslastega kõige vanem rühm – 17aastased õpilased leiavad, et kooli valikul pole oluline teada kooli õpilaste riigieksamite tulemusi (faktorimõju hinnang on -1,619729, standardviga on 0,810331, $t=-1,999$, $p \leq 0,05$);
- Muu riigi kodanike hinnangud kooli füüsilise keskkonnale, (faktorimõju hinnang on -2,06680, standardviga on 0,82719, $t=-2,499$, $p \leq 0,05$) ja võimalusele kuuluda eestlaste hulka (faktorimõju hinnang on -2,20096, standardviga on 0,89942, $t=-2,447$, $p \leq 0,05$), on võrreldes EV, VF ja määratlemata kodakondsusega õpilastega oluliselt madalamad.

Tartu põhikoolide lõpetajatel oli võimalus hinnata oma rahuolu kooli õppekeele (õppekeelte) suhtes ning põhjendada valitud vastusevarianti ehk oma hinnangut. Sellist võimalust kasutasid 75% vastanutest kakskeelsest koolist, 91% vastanutest vene õppekeelega koolist ja 74% vastanutest eesti õppekeelega koolidest.

Põhjendused, mis on esitatud tabelis 15 näitavad, millised tegurid mõjutasid erinevate õppekeeltega koolide õpilaste hinnanguid. Tabeli esimene kolmandik kajastab 2 hinnangut, mida jagasid kõigi koolitüüpide õpilased. Kooli õppekeele (õppekeeltega) rahul olevad vastajad arvasid, et üldine keele (keelte) õpetamise tase on hea. Rahul ei olnud vaid inglise keele õppega.

Tabeli teine kolmandik näitab kattuvust eesti õppekeele ja kakskeelse kooli õpilaste hinnangutes (4) – neist kõige olulisemad tunduvad kaks esimest „koolis on head keeleõpetajad“ ja „koolis ma saan õppida aineid eesti keeles, mis on väga oluline, kui tahan Eestis õppida, elada, töötada“, mille valinute protsent mõlemas koolis oli kõige kõrgem. Hinnang, mida jagasid vene õppekeele kooli ja kakskeelse kooli õpilased - viimased suure ülekaaluga - „Ma oskan nii vene keelt kui ka eesti keelt, mida läheb elus vaja“.

Viimasest kolmandikust saab teada, millised põhjendused olid omased ainult ühe koolitüübi õpilastele. Vene õppekeele õpilaste arvamused peegeldasid negatiivset hoiakut nii eesti keele, eestikeelse õppe kui ka Eesti riigi vastu. Vene õppekeele koolide hinnangute hulgas oli näiteks kõige levinumaks arvamuseks – „meie koolis on kõik vene keeles ja eesti keelt ma ei oska“. Kuna enesemääratlus, keel(ed) ja riigiidentiteedid on omavahel tihedalt seotud, tundub, et ühe osa puudumine võib muuta võimatuks ka teiste osade väljakujunemise.

Tabel 15. Tartu põhikoolide lõpetajate rahuoluhinnangud kooli õppekeele (õppekeelte) suhtes vastuste sageduse ja koolitüübi järgi:

<i>Põhjendused (vastanute arv)</i>	<i>Eesti õppekeele kool</i>	<i>Vene õppekeele kool</i>	<i>Kakskeelne kool</i>
<i>Üldiselt mind rahuldab kuidas koolis keeli õpetatakse, ainult inglise keele õpetamise tase võiks olla kõrgem (7%)</i>	2	2	5
<i>Koolis on head võimalused keelte omandamiseks (6%)</i>	4	2	2
<i>Koolis on head keeleõpetajad</i>	5 (19%)	X	8 (14%)
<i>Koolis ma saan õppida aineid eesti keeles, mis on väga oluline, kui tahan Eestis õppida, elada, töötada (8%)</i>	4	X	6
<i>Koolis saab õppida eesti keel selgeks (3%)</i>	2	X	2
<i>Koolis ma saan suhelda eestlastega (2%)</i>	1	X	1
<i>Ma oskan nii vene keelt, kui ka eesti keelt, mida läheb elus vaja (7%)</i>	X	1	8 (14%)
<i>Koolis on kõik ained eesti keeles (1%)</i>	1	X	X
<i>Keelte oskused lähevad paremaks (2%)</i>	X	X	2
<i>Me suhtleme õpetajatega erinevates keeltes (2%)</i>	X	X	2
<i>Keelekümblus ja kakskeelsus annab mulle eeliseid vene keele õppekeele õpilaste ees (1%)</i>	X	X	1
<i>Koolis on kõik vene keeles ja eesti keelt ma ei oska (19%)</i>	X	8 (19%)	X

<i>Vene keeles on kergem õppida, eesti keeles on raskem (4%)</i>	X	5	X
<i>Selleks et saada tunnis toimuvast aru on vaja õppida ainult emakeeles ehk vene keeles (3%)</i>	X	4	X
<i>Ei taha eesti keelt õppida, ta ei tule mul välja (2%)</i>	X	2	X
<i>Selleks, et õppida eesti keel selgeks, ei pea ma isegi gümnaasiumis eesti keeles õppima (1%)</i>	X	1	X

2.3. Arutelu

Käesoleva magistritöö eesmärgiks on uurida, kuidas erinevate õppekeeltega Tartu põhikoolide 9. klassides õppivad õpilased tajuvad oma seotust Eestiga.

Uurimust alustades eeldas töö autor, et mida suuremas mahus eesti keeles õpitakse, seda tugevamalt tajutakse seotust Eestiga ning peetakse end eestlaste hulka kuuluvaks. Kooli valikul on eesti õppekeelega õpilaste jaoks oluline võimalus õppida eesti keelt ja kuuluda eestlaste hulka, kakskeelse ja vene õppekeelega koolide õpilaste jaoks on olulised aga muud tegurid.

Kirjalike ankeetide tulemuste analüüsimisel selgub, et õpilased määratlevad end etnilisuse alusel (eestlane, venelane), aga ka kodakondsuse ja geograafilise asukoha alusel.

Tulemustest ilmneb, et suurem osa uuringus osalenud õpilastest tajub seotust Eestiga, sõltumata õppekeelest. Ka on õpilastele oluline kohalik identiteet, seda nii kodulinna kui ka Eesti tähenduses, samas nähakse end kuuluvat ka eurooplaste hulka.

Vene ja kakskeelse õppega koolide õpilaste enesemääratlused on sarnased, seega ei saa käesoleva uuringu tulemustele toetudes väita, et suurem eestikeelse õppe osakaal toetaks enam Eestiga seotust enesemääratlemisel. Kuna käesoleva uurimuse raames ei selgitanud me välja õpilaste eesti keele oskuse taset, siis ei ole võimalik kinnitada ega ümber lükata varasemate uuringute tulemusi, millest lähtuvalt tingib parem eesti keele oskus suurema seotuse Eestiga (Kirch, 2002).

Huvitavaks saab pidada tulemust, et eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilastest ligi pooled peavad end eestlaseks. Töö autori hinnangul võib siin tegemist olla siiski keelelise identiteediga. Kuid kindlasti kinnitab see varasemate uurimuste tulemusi, et sagedasem keelekasutus, hea keeleoskus lähendab õpilasi (ka täiskasvanuid) sihtkeele rääkijatega, nendega jagatakse samu väärtusi, hoiakuid (Huikki, 2007; Iskanius, 2005; Vihalemm, 2011).

Samas on üheks sellise enesemääratluse põhjuseks ka soov kuuluda eestlaste hulka, seda kinnitavad õppekeelest lähtuvalt kooli valiku põhjused, rahulolu oma valikuga, millele lisandub eesti õppekeelega koolides õppivate eesti keelest erineva emakeelega õpilaste jaoks olulise põhjusena ka võimalus omandada heal tasemel keeli. Vene õppekeelega ja kakskeelse õppega õpilaste jaoks on olulisemad muud tegurid: elukohalähedus, heade õpetajate olemasolu, tuttavate-pereliikmete varasem seotus mingi kooliga. Ka selles osas kinnitavad läbiviidud uurimuse tulemused varasemate uuringute omi, mille järgi eesti õppekeelega kooli valiku motiiviks on eelkõige lastevanemate ja õpilaste soov

õppida selgeks eesti keel, mis võib kindlustada lapse tulevikku, olla abiks hariduse saamisel ja töökoha leidmisel (Rannut, 2005).

Eesti Vabariigi koolides rakendatakse ühtset riiklikku õppekava ning kooliastme lõpuks omandavad nii eesti õppekeelega, vene õppekeelega kui ka kakskeelse kooli õpilased ühesuguseid teadmisi, oskusi ja pädevusi. Õppekeel on selles protsessi ainult vahend ja võimalus, mille abil toimub integreerumine eesti ühikonda (Reek, 2012). Läbiviidud uurimuse tulemused erinevad selle poolest, et kakskeelse kooli õpilased hindasid kõrgelt eesti keele oskuse omandamise võimalust, aga kokkupuudet eestlastega ei pidanud nad nii oluliseks. See võib tuleneda sellest, et eestikeelne õpe tagab neile kokkupuute eestlastega ja nad ei tunne sellest puudust.

Eesti õppekeelega koolis õppivate mitte eesti emakeelega laste ja kakskeelsete laste riigiidentiteet oli paljuski sarnane. Autori arvates tuleneb see sellest, et kakskeelses koolis õppiv laps puutub kokku eestlastega (õpetajatega), kes on tema jaoks Eesti riigi esindajad ja enamasti satuvad sellistesse koolidesse inimesed, kes suhtuvad oma õpilastesse lugupidavalt ja mõistavad oma rolli ja missiooni.

Samas võivad põhjendada eesti õppekeelega koolis õppivate eesti keelest erineva emakeelega õpilaste kõrgemat Eestiga seotust enesemääratlusel ja Eesti identiteedi (riigiidentiteedi) tugevust ka muud tegurid.

Hanna Reek oma analüüsis (2012) märgib, et eestikeelsed lapsed hindavad positiivselt eestlasi ning väga madalalt vene rahvusest inimesi. Ning ilmselt ka sellel põhjusel hindavad muukeelsest perest lapsed eesti koolis eestlasi äärmiselt kõrgelt, kõrgemini kui venelasi. Eesti keelest erineva emakeelega õpilaste negatiivsed hoiakud oma rahvuse suhtes ning positiivsed hoiakud põlisrahvuse suhtes on seotud kartusega olla teistsugune ning seetõttu olla ignoreeritud klassis (ühiskonnas). Seega on vaja tähelepanu pöörata sellele, et Eesti identiteedi väljakujunemine ei tekita eesti keelest erineva emakeelega (ja ka teistest rahvusest) õpilastel negatiivse hoiakute kujunemist enese rahvuse suhtes. Käesoleva töö autori arvates sellises etnilises vastandumises saavutatud Eesti identiteet on oma loomul vale.

Samas näeb autor ohtu ka selles, et kui panna muu emakeelega lapsed sunniviisiliselt eesti õppekeelega kooli. See võib tekitada protesti ja vastandumist ning tuua seega kasu asemel hoopis kahju, kasvatades üles head eesti keelt rääkiva ent Eestisse vaenulikult suhtuva põlvkonna.

Uurimuse tulemused näitavad, et sõltumata õppekeelest muukeelsetele põhikooli lõpetajatele meeldib elada Eestis ning üsna suur osa neist tunneb ennast Eestis õnnelikuna (need kaks väidet on kõige kõrgemate hinnangutega). Kindlasti see on väga positiivne märk. Aga on ka neid, kes häbenevad, et elavad Eestis ning need vastajad moodustavad ühe kuuendiku küsitluses osalenud õpilastest ning veerandi vene õppekeelega kooli õpilastest. Seda peab uurimuse autor ohumärgiks. Õnne- ja häbitunne on hinnang eluga rahuolule, viimane aga omakorda on seotud identiteediga (Valk, 2009). Mis takistab eesti keelest erineva emakeelega õpilasel olla õnnelik ning mis paneb ta häbenenema ja piinlikust tundma? Viimasel aastakümnel on vene õppekeelega koolist kirjutatud ja räägitud põhiliselt seoses madalate

õpitulemustega (võrreldes eesti õppekeelega koolidega), vähese jätkusuutlikkusega, mahajäämusega ja raskustega üleminekul eestikeelsele õppele. Magistritöö autori arvates võib selline asjaolu kahjustada põhikooli lõpetaja usku oma võimalusse jätkata õpinguid eestikeelses gümnaasiumis ja sellesse, et riik vajab teda ning põhjustada veendumust, et riigis toimuv haridusreform on suunatud venekeelse gümnaasiumi hävitamisele (Kello, Masso, Jakobson, 2011).

Riigiidentiteedi näitajate hulka kuulub ka uhkus, mida tugeva riigiidentiteediga inimene tunneb riigi üle, riigi sümbolite üle, riigis elavate inimeste üle (Valk, 2011). Tulemusest selgub, et ka eestikeelest erineva emakeelega Tartu põhikooli lõpetajate hulgas on neid, kellele need tunded on omased. Kokku on selliseid õpilasi, kelle riigiidentiteedi tugevuse näitajad on kõrged, umbes pool vastajatest, aga seda protsenti ei saa pidada kõrgeks ja rahuldavaks. Samuti on muretekitav tulemus, et osa vene õppekeelega kooli õpilastest küll tunneb uhkust selle üle, et elab Eestis (pragmaatiline lähenemine), aga on väga kriitilised ja negatiivselt meelestatud Eesti riigi ja Eesti riigi sümboolika suhtes (Valk, 2012). Kuna uurimuse käigus jäi välja selgitamata õpilaste eesti keele oskuse tase, ei saa töö autor ei kinnitada ega ümber lükata varasemate uuringute tulemusi, mille kohaselt on Eestis üles kasvanud vene noorte uus generatsioon, kellel on hea eesti keel (lõimumise põhikomponent) ning kelle etniline identiteet on aja jooksul tugevnenud, aga riigiidentiteet ehk usaldus riigi vastu on nõrgenenud (Lauristin, Uus, Seppel, 2011).

Kakskeelse kooli õpetajana peab töö autor oluliseks ja märkamisväärseks tulemuseks, et kakskeelses koolis õppinute emotsionaalne seostumine Eestiga ja riigiidentiteet on tugevamad kui vene õppekeelega põhikooli lõpetanute oma. Seda saab põhjendada asjaoluga, et kakskeelses koolis töötab hulk eesti rahvusest õpetajaid, mis loob kakskeelse kooli õpilastel vajaduse mitte ainult õppida eesti keeles, vaid ka suhelda eestlastega, mille tagajärjeks on suurem usaldus Eesti riigi vastu. Samal ajal on kakskeelse kooli õpilaste hinnangud riigiidentiteeti väljendavatele näitajatele võrreldes eesti õppekeelega kooli eesti keelest erineva emakeelega õpilaste omadega nõrgemad. Ilmselt vaatamata suurele eelisele vene õppekeelega kooli õpilaste ees eesti keele oskuse omandamisel ja võimalusel suhelda eesti keele, kultuuri ja identiteedi kandjatega koolis, jääb nende igapäevane suhtlus väljaspool kooli venekeelseks.

Kuigi varasematest uuringutest (Lauristin, Seppel, Uus, 2011) ilmneb, et EV kodanikusega inimeste eesti keele oskus on parem kui Eestis elavatel muude riikide kodanikel või määratlemata kodanikusega inimestel, siis käesoleva uurimuse tulemused seda ei kinnita, emotsionaalse seose tugevust mõjutab kõige enam kooli õppekeel.

Seega esimene püsitatud hüpotees, mille kohaselt tajuvad eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilased seotust Eestiga tugevamalt kui kakskeelse ja vene õppekeelega kooli õpilased, leidis kinnitust. Teine hüpotees, mille kohaselt kõige tugevam riigiidentiteet eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate seas on eesti õppekeelega koolis õppijatel, neile järgnevad kakskeelses koolis õppijad ja kõige nõrgem riigiidentiteet on vene õppekeelega kooli lõpetajatel, leidis

kinnitust. Kooli valiku põhjendusi eeldav kolmas hüpotees aga leidis kinnituse osaliselt – eesti õppekeelega koolis eesti keelest erineva emakeelega õppijatel on kooli valikul olulised nii eesti keele oskuse omandamise võimalus, õppimine eestlaste hulgas kui ka muud tegurid, kakskeelse ja vene keele õppekeelga kooli õpilased aga võtavad arvesse teisi aspekte.

Läbiviidud uurimusest võib teha järgmised **järeldused** (uurimuses osalenud kaheksa Tartu kooli eesti keelest erineva emakeelega lõpetajate vastuste põhjal):

- eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate enesemääratlus, riigiidentiteedi väljakujunemine ja eestikeelse õppe maht on omavahelises seoses. Eesti keelest erineva emakeelega eesti õppekeelega põhikoolide lõpetajad seostavad end Eestiga suuremal määral, nende riigiidentiteet on tugevam kui kakskeelse kooli õpilaste oma, vene õppekeelega põhikoolide lõpetajate Eesti riigiidentiteet on kõige nõrgem.
- on võimalik, et eesti õppekeelega koolis õppivatel eesti keelest erineva emakeelega õpilastel on rohkem eeldusi kujuneda EV-le lojaalseks ja ustavaks kodanikuks, kes osaleb ühiskonnaelus ja tegutseb Eesti ühiskonna heaolu nimel kui kakskeelse kooli ja vene õppekeelega kooli õpilastel. Võttes arvesse käesoleva uuringu tulemusi tasub mõelda alljärgnevatel teemadel:
 - 1) eestikeelse õppe mahu suurendamise võimalused kakskeelses koolis ja eriti vene õppekeelega põhikoolis, mis võimaldab esiteks valmistada eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajaid ette õpinguteks eestikeelses gümnaasiumiastmes - kõigi EV gümnaasiumide õppekeel on eesti keel, kuna „*kooli või klassi õppekeeleks loetakse keel, milles toimuv õpe moodustab vähemalt 60 protsenti riiklikes õppekavades määratud väikseimast lubatud õppe koormusest*“ (Põhikooli ja gümnaasiumiseadus &21(1,3), 2010), teiseks aga suurendada eesti keelest erineva emakeelega õpilaste võimalusi suhtlemiseks eesti keeles, mis on seotud Eesti identiteedi, riigiidentiteedi ning Eestiga emotsionaalse seotuse väljakujunemisega;
 - 2) eesti õppekeelega koolide valmidus õpetada eesti keelest erineva emakeelega õpilasi, kui neid on eesti klassiruumis rohkem. Kas eesti õppekeelega koolide personal on saanud vastavat koolitust õpetada keeleliste erivajadustega õpilasi? Kas õpetajad on valmis tegelema sellega, et nende laste õppeedukus ei takerduks keeleliste piirangute taha ja nad tunneksid end eestlaste seas nii hästi, et see looks hea aluse Eestiga emotsionaalse seostamise ja Eesti riigiidentiteedi väljakujunemise jaoks? Kuidvõrd eestlastest vanemad on selleks valmis, et nende lapsed õpivad koos lastega, kellel on keelelised erivajadused? Kuivõrd eestikeelsete õpilaste hoiakud saavad olla toeks eesti keelest erineva emakeelga klassikaaslasele?
 - 3) eesti keelest erineva emakeelega lastevanemate ja õpilaste koolivaliku põhjused. Kas need on seotud sooviga saada eesti keele oskus ja kuuluda eestlaste hulka (eesti õppekeelega kool) või juhul, kui on oluline tasakaal keelte omandamisel, sooviga säilitada vene keele oskus sobival tasemel (eesti õppekeelega koolis ei ole võimalik õppida vene keelt emakeele tasemel) või hirmuga, et õpilase võimed ning keelelised (ka muud) erivajadused ei võimalda edukat õppimist

eesti koolis (või kakskeelse õppekava järgi)? Viimasel juhul on vene keele õppekeelega kooli ja ka kakskeelse kooli valik pigem paratamatus ning viib järelduseni, et oleks kasulik uurida, miks valivad või ei vali lastevanemad teatud koolitüüpe, on see seotud sooviga või paratamatuse ja leplikkusega.

- 4) kooli valiku võimalused ja tingimused erinevates EV piirkondades – Tartu linna koolivõrgu näitel võib järeldada, et mõnikord puudub eesti keelest erineva emakeelega vanemal ja õpilasel võimalus valida endale sobiv kool: linnas on ainus kool vene õppekeelega või üks kakskeelne kool või ainult eesti õppekeelega koolid. Kõik, kes soovivad õppida suuremas mahus eesti keeles, ei pruugi mahtuda eesti koolidesse või ainsasse kakskeelsesse kooli. Vene õppekeelega kooli valik võib tingitud ka asjaolust, et teist võimalust pole.
- 5) vene õppekeelega kooli roll ja staatus Eestis. Kui vene kooli osa Eesti elus on aktiivne ja ka teiste jaoks oluline, siis tunnevad ka sealsed õppijad oma kaasatust ning ka nende suhtumine Eestis toimuvasse muutub ja vastutusmäär ning osadus suurenevad. Vene õppekeelega kooli roll võiks olla väga hea vene keele oskuse kui ressursi säilitamine, ent samas peaks see andma ka hea eesti keele oskuse.

Järgnevalt toob käesoleva uurimuse „Eesti keelest erineva emakeelega Tartu põhikooli lõpetajate enesemääratlus ja riigiidentiteedi kujunemine erinevate õppekeeltega õppeasutustes“ autor välja oma töö piirangud.

Uuring on viidud läbi kaheksa erineva Tartu kooli õpilaste hulgas. Arvestades piirkondlikke erinevusi rahvuslikus koosseisus ja erinevate haridusvõimaluste kättesaadavust, ei ole võimalik käesoleva uurimuse tulemusi laiendada kõigile Eesti piirkondadele. Kuid toetudes varem läbi viidud uuringutele on autor arvamisel, et olukord on sarnane ka teistes regioonides.

Varem tehtud uurimused kinnitavad osaliselt ka käesoleva töö käigus saadud tulemusi, kuid järeldusi eestikeelse õppe mahu ning enesemääratluse ja riigiidentiteedi omavahelisest seosest töö autor siiski ei tee, kuna andmete kogumisel ei ole autor arvesse võtnud muid võimalikke tegureid (nagu nt kooli üldist keelekeskkonda, vanemate ja õpetajate hoiakuid, sõprade olemasolu eestlaste hulgas, kodakondsuse saamise võimalusi), mis võivad samuti mõjutada eesti keelest erineva emakeelega õpilaste enesemääratlust, soodustada Eestiga emotsionaalset seostumist ja riigiidentiteedi väljakujunemist.

Eestis elavate eesti keelest erineva emakeelega elanike enesemääratlust, Eesti ja eestlusega suhestamist riigiidentiteedi olemasolu ja väljakujunemist soodustavad tegurid, faktorid, strateegiad on olulisemaks muutunud viimasel ajal. Seetõttu leiab magistr töö autor, et käesolevat uurimust võib pidada eeltöoks, kuna see viidi läbi autorile lähimates koolides. Arvan, et oleks väga vajalik viia läbi sarnane, kuid põhjalikum ja mitmekülgsem uurimus enesemääratlusest ja riigiidentiteedi väljakujunemisest erineva õppekeelega õppeasutustes õppivate eesti keelest erineva emakeelega laste hulgas selleks, et teha järeldusi ning ettepanekuid EV hariduspoliitika kujundamiseks.

Kokkuvõte

Käesoleva magistritöö pealkirjaks on „Eesti keelest erineva emakeelega Tartu põhikooli lõpetajate enesemääratlus ja riigiidentiteedi kujunemine erinevate õppekeeltega õppeasutustes“. Selle töö peamine eesmärk oli selgitada välja Tartu põhikoolide eesti keelest erineva emakeelega lõpetajate enesemääratluse ja riigiidentiteedi väljakujunemise ning eestikeelse õppevormi seos. Samuti uurida millised hinnangud kooli valikul on enam olulised erinevate õppekeeltega koolide õpilaste jaoks.

Eesmärgi saavutamiseks viidi Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate hulgas läbi anketeerimine. Uurimuses osales kokku 126 õpilast. Valim jagunes kolme koolitüübi vahel: Tartu eesti õppekeelega koolid, vene õppekeelega kool ja kakskeelse õppega kool. Kõik osalejad täitsid ühesugust ankeeti, mis koosnes kolmest osast: vastaja taustaandmed (sugu, vanus, kodakondsus, soovitatav kodakondsus), enesemääratlust ja riigiidentiteeti puudutavad küsimused, hinnangud koolile ja kooli õppekeelele/õppekeeltele.

Tulemused kinnitasid hüpoteese osaliselt. Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate enesemääratlus, riigiidentiteedi väljakujunemine ja eestikeelse õppe maht on omavahelises seoses. Eesti keelest erineva emakeelega eesti õppekeelega koolide õpilased peavad end eestlaseks, vene õppekeelega kooli ja kakskeelse kooli 9. klassi lõpetajad aga eelistavad enesemääratluses mõistet „Eesti venelased“. Võrreldes eesti õppekeelega kooli õpilastega, ei ole kakskeelse kooli õpilaste riigiidentiteet sama tugev, vene õppekeelega kooli noorte seas on ta veel nõrgem. Võrreldes eelkõige vene õppekeelega kooli õpilastega on eesti õppekeelega koolide eesti keelest erineva emakeelega õpilastel kooli valikul olulised paljud ja väga erinevaid näitajad, mitte ainult soov kuuluda eestlaste hulka ning arendada eesti keele oskust. Ka kakskeelse kooli õpilaste hinnangutest koolile ilmnes vajadus omandada eesti keelt, mida vene õppekeelega õpilased aga ei pea oluliseks; vajadus kuuluda eestlaste hulka aga puudub mõlema koolitüübi esindajatel.

Uurimusest järeldub, et eesti keelest erineva emakeelega õpilaste Eestiga emotsionaalset seostust ja riigiidentiteedi väljakujunemist ja kinnistumist toetab eestikeelse õppe maht, mis tähendab, et Eesti Vabariigi hariduspoliitikas toimuvad reformid vene õppekeelega kooli suhtes on õigustatud ning Eesti riik peaks ka edaspidi toetama eestikeelset õpet (eestikeelse õppe mahu suurendamist soovi ja vajaduse korral) vene õppekeelega või kakskeelses põhikoolis. Samuti vajab tuge ka eesti õppekeelga kool, kus tuleb pöörata tähelepanu keeleliste erivajadustega õpilaste õppimisele ja õpetamisele, mille edukus on seotud pedagoogilise personali ettevalmistusega ja nende pädevustega õpetada eesti keelest erineva emakeelega lapsi ja eestikeelsete õpilaste ning vanemate hoiakutega muukeelsete klassikaaslaste suhtes.

Summary

Master thesis `Self-determination and formation of national identity of Tartu basic school graduates whose native language is not Estonian and who study in educational institutions where they are taught in different languages`

The main purpose of the thesis was to find out how self-determination and the formation of national identity of Tartu basic school graduates are developing in connection with their different native languages and the fact that they are taught in the Estonian language. The paper also investigated what the most essential criteria the students have when choosing a school where they can be taught in different languages.

To achieve the objectives a questionnaire was used as data collection instrument. The questionnaire was administered to the students whose native language is not Estonian. 126 students participated in the research. The sample was divided into three types of schools: Tartu Estonian-language schools, Tartu Russian-language school and Tartu bilingual school teaching in Russian and Estonian. All participants completed the questionnaire which consisted of three parts: 1) the respondent`s background information such as gender, age, nationality and desired citizenship; 2) self-determination and national identity questions related to evaluation of the schools and a language/languages in which the students are taught.

The results of the present research confirmed the hypothesis partly. Self-determination, the formation of identity and the number of subjects taught in Estonian are in a mutual connection. The graduates of Estonian-language basic schools with a different native language identify themselves as Estonians, whereas the graduates from the Russian-language basic school and the bilingual basic school teaching in both Russian and Estonian consider themselves `Estonian Russians`. Compared to the students from Estonian-language schools, whose national identity is strong, national identity of the students of the bilingual school is not strong enough. Concerning the students from the Russian-language school, their national identity is much weaker. Compared primarily to the students of the Russian-language school, the students of Tartu Estonian-language schools consider many different factors when choosing a school. Among these factors there is not only their desire to belong to a number of Estonians but also to improve the Estonian language. According to the opinion of the students of the bilingual school, the Estonian language acquisition is a necessity, whereas the students of the Russian school do not consider the Estonian language acquisition important. The representatives of both the Russian-language school and the bilingual school do not accentuate the necessity of belonging to a number of Estonians.

The study shows that the number of subjects taught in Estonian support the emotional connection, formation and consolidation of national identity of the students of non-Estonian-language

schools which means that the Educational Policy reforms of the Republic of Estonia which are taking place in Russian- language schools are justified. Moreover, the Estonian state should continue supporting teaching in Estonian increasing the volume of the material taught in Estonian due to the students` desire and necessity in Russian-language basic schools and bilingual basic schools teaching in Russian and Estonian. Estonian-language schools should also be supported and much attention should be drawn to the students who have difficulty studying languages. To conclude, a lot of success is connected with the qualified teachers and their competences to teach the children whose native language is not Estonian and success is also connected with Estonian speaking students` (and their parents`) attitudes towards their classmates with respect to the other language.

Basic concepts: self-determination, national identity

Tänuõnad

Oma töös tahaksin tänada Maie Solli töö juhendamise ja abi eest ankeedi koostamisel, kogutud andmete töötlemisel ja eestikeelse teksti korrigeerimisel, Maie-Mall Feldschmidti ja Maire Küppart töö keelelise toimetamise eest, Tartu Annelinna Gümnaasiumi õpetajaid Nelli Trussovat ankeedi tõlkimise vene keelde eest ja Irina Art'i inglisekeelse teksti korrigeerimise eest, TÜ haridusteaduste instituudi õppejõude Merle Taimalut, kes oli alati valmis aitama ja küsimustele vastama, Tartu koolide juhkondade liikmeid, kes on suutnud mõistavlt ja abivalmilt sellesse, et uurimuseks pidin läbi viima anketeerimist, mis tekitas muutusi õppetöö korraldusel.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Kasutatud kirjandus

1. **Asser, H.** (1999). Keelekümblus kakskeelse õppekava kaudu. S. Vare (Koost). *Keelekümblus kui integratsiooni võti. Metrjalide kogumik* (lk 29-34). Tallinn: Projekti Keelekümblus kui integratsiooni võti väljaanne.
2. **Asser, H.** (2003). Varajane osaline ja täielik keeleimmersion Eesti muukeelse hariduse mudelitena. Doktoritöö, juhendaja Larissa Vassiltšenko, Tartu Ülikool.
3. **Berry, J.W.** (1997). Immigration, Acculturation, and Adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-68.
4. **Churchill, S.** (2003). *Language education, canadian civic identity and the identities of Canadians*. Külastatud 21. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://www.coe.int/t/dg4/linguistic/source/churchillen.pdf>
5. **Eesti Hariduse Infosüsteem** (2014). Külastatud 8. aprillil, 2014. aastal, aadressil <http://www.ehis.ee/>
6. **Eesti keele arengukava 2011-2017** (2009). Külastatud 11. aprillil, 2014. aastal, aadressil <http://ekn.hm.ee/eesti-keele-arengukava-2011-2017>
7. **Eesti keelehariduspoliitikaülevaade** (2011). Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=2&ved=0CDIQFjAB&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D11075&ei=pJ5JU7fPB8TZ4ASXoIGQCQ&usq=AFQjCNEOKOHYp5s99_-QCQhRQ0S0u3SwQ&bvm=bv.64542518,d.bGE&cad=rjt
8. **Eesti lõimumiskava 2008-2013** (2008). Vabariigi Valitsuse 11.06.09. korraldus nr 236. Külastatud 11. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Loimumiskava_2008_2013.pdf
9. **Eesti Statistika** (2012, 2014). Haridus. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://www.stat.ee/haridus>
10. **Ehala, M.** (2003). Identiteedikasvatus ja keelehoid ehk Miks peaks eesti kool arendama eesti identiteeti. *Oma Keel*, (2), sügis 2003, 5 – 10.
11. **Guibernau, M.** (2004). Anthony D. Smith on nations and national identity: a critical assessment. *Nations and Nationalism* 10 (1/2), 125–141
12. **Gümnaasiumi riiklik õppekava**. (2011). Vabariigi Valitsuse määrus. Riigiteataja I, 14.01.2011, 2. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/120092011002?leiaKehtiv>
13. **Hallik, K.** (2005). Kodakondsus ja poliitiline kaasatus. R. Vetik (Toim). *Uuringu Integratsiooni monitoring 2005 aruanne* (lk 60-78). Tallinn: TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

14. **Hallik, K.** (2010). Venelased Eestis – diasporaa ja vähemuse vahepeal. *Sirp*, 28 (3307), 3-4.
15. **Heidmets, M.** (2006). Rahvussuhete ja integratsioonipoliitika hetkeolukorra analüüs. *Internetiväljaanne MEIS koduleht*. Külastatud 22. novembril, 2011. aastal, aadressil http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/news/M.Heidmets.pdf
16. **Hulkki, E.** (2007, 27. veebr). Meedia, väärtused, identiteet ja kunstikasvatus. *Eesti Päevaleht*. Külastatud 22. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://epl.delfi.ee/news/kultuur/meedia-vaartused-identiteet-ja-kunstikasvatus.d?id=51077253>
17. **Idnurm, T., Kattai, K., Roos, A. & Toots, A.** (Toim). (2011). *Noorte kodanikukultuur kümme aastat hiljem*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Riigiteaduste Instituut.
18. **Iskanius, S.** (2004). Venäjänkieliset toiseen asteen opiskelijat Suomessa: pohdintoja identiteetistä ja kielestä. *Aidikkieli ja toiset kielet. Pohjoismainen kaksikielisyystyöpaja Tampereella 18.–20.10.2002*, 28-42.
19. **Iskanius, S.** (2005). *Venäjänkielisten maahanmuuttajaopiskelijoiden kieli-identiteetti*. Külastatud 10. märtsil, 2014. aastal, aadressil <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/13433/9513925234.pdf?sequence=1>
20. **Kasemets, L., Asser, H., Hannust, T. & Rahnu, L.** (2013). *Uusimmigrantõpilaste akadeemiline ja sotsiaalne toimetulek Eesti üldhariduskoolis*. Külastatud 11. mail, 2014. aastal, aadressil http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/MH13/Uuringuaruanne_MindPark.pdf
21. **Kello, K., Masso, A. & Jakobson, V.** (2011). *Uurimisprojekti „Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes“ koondaruanne*. Külastatud 13. mail. 2014. aastal, aadressil http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/vene_õpilane_koondaruanneest.pdf
22. **Kirch, M.** (2002). Eesti ja Euroopa identiteet. A. Valk (Koost). *Eesti ja eestlased võrdlevas perspektiivis* (87-101). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
23. **Kirch, A., Kirch, M. & Tuisk, T.** (1996). Ida-Virumaa arengutrendid 1993-1996 sotsioloogiliste uuringute alusel. *Tallinn: Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut*.
24. **Kirss, L.** (2010). Eraldatud haridus – eraldatud kodanikud? Tartu: PRAXISe Toimetised 1/2010.
25. **Kitsing, M.** (2001). Rahvusliku identiteeditunde kujundamine õpilastes. Magistritöö, juhendaja T. Pedastsaar, Tartu Ülikool
26. **Kitsnik, M., Metslang, H. & A. Zabrodskaia** (Toim). (2013). *Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolis. Uuringu lõpparuanne*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Eesti Keele ja Kultuuri Instituut.
27. **Kiuru, H.** (2011). Eri rahvusi ühendava riigiidentiteedi kujunemine eesti ja venekeelsete koolide õpilastel. Magistritöö, juhendaja A. Valk, Tartu Ülikool.
28. **Küün, E.** (2008). Eesti venekeelsete noorte keeleidentiteedist. *Oma keel* 16/2008, 44-50.

29. **Küün, E.** (2010). Vene kooli õpilaste keeidentiteet ja hoiakud eesti keele õppe suhtes. *Haridus 1/2010*, 22-26.
30. **Laitin, D. D.** (1998). *Identity in Formation: Russian-Speaking Populations in the New Abroad*. Ithaca, NY: Cornell University Press.
31. **Laius, A.,** Valdmaa, S. & Läänemets, U. (Koost). (2001). *Uurimisprojekti "Riikliku Õppekava rakenduse uuring" tulemused*. Külastatud 7. aprillil, 2014. aastal, aadressil http://www.curriculum.ut.ee/sites/default/files/sh/r6k_rakendumine.pdf
32. **Lauristin, M.** (2008). Kodanikud ja mittekodanikud: venekeelse elanikkonna erinevad kategooriad ja lõimumistendentsid. *Uuringu Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008 aruanne*. Külastatud 10. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=196
33. **Lauristin, M.** & Vihalemm, T. (2008). Sissejuhatus. Uuringute raamistik, integratsiooni olemuse ning sihtrühmade täpsustamine. *RIP 2008-2013. Vajadus ja teostatavusuuringu lõpparuanne*. Külastatud 18. aprillil, 2014. aastal, aadressil [www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine ja kodanikeühiskond/Eesti loimumiskava/uuringute lopparuanne jaanuar2008.pdf](http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanikeuhiskond/Eesti_loimumiskava/uuringute_lopparuanne_jaanuar2008.pdf)
34. **Lauristin, M.,** Uus, M. & Seppel, K. (2011). Kodakondsus, kodanikuühiskond ja rahvussuhted. *Integratsiooni monitooring 2011*. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Intmon_2011_pt_1.pdf
35. **Lauristin, M.,** Kaal E., Kirss, L., Kriger, T., Masso A., Nurmela K., Seppel, K., Tammaru T., Uus, M., Vihalemm, P., Vihalemm T. & Jufereva, M. (2011). *Eesti ühiskonda integratsiooni monitooring 2011. Lühikokkuvõte*. Külastatud 18. aprillil, 2014. aastal, aadressil [http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine ja kodanike%C3%BCChiskond/Artiklid/Integratsiooni monitooring 2011 EST lyhiversioon.pdf](http://www.praxis.ee/fileadmin/tarmo/Projektid/Valitsemine_ja_kodanike%C3%BCChiskond/Artiklid/Integratsiooni_monitooring_2011_EST_lyhiversioon.pdf)
36. **Lensment, A.** & Ahmet, I. (2009). Eesti venelased: tähelepanekuid identiteedikriisist. *Haridus* 7-8, 7-10.
37. **Leppik, M.** (2013). Akulturatsiooni mõjutavad tegurid Eesti immigrantrahvastiku näitel. Magistritöö, juhendaja Kadri Leetmaa, Tartu Ülikool
38. **Luisk, Ü.** (Toim). (2010). *Läbivad teemad õppekavas ja nende rakendamine koolis I osa*. Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
39. **Lõimumisvaldkonna** sotsiaalsete gruppide uuring (2013). *Tallinn: TLÜ Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut*.
40. **Lõimuv Eesti** (2012). Külastatud 20. märtsil, 2014. aastal, aadressil www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/LYIMUV_EESTI_2020.pdf
41. **Läänemets, U.** (2010). Identiteet kui mõistetud ja väärtustatud kooslus. *Haridus*, 3/2010, 25-28.

42. **Masso, A.** & Kello, K. (2010). *Vene laps venekeelse üldhariduskooli eestikeelses õppes*. Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D10415&ei=fqtJU4anPKTq4wTW24CQCw&usg=AFQjCNHVVHT2q3TPgL40aeXFIXrkJZFWA&bvm=bv.64542518,d.bGE&cad=rjt>
43. **Masso, A.**, Kirss, L. & Kriger, T. (2011). Haridus ja noored. *Integratsiooni monitooring 2011*. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Intmon_2011_pt_1.pdf
44. **Metslang, H.**, Kibar, T., Kitsnik, M., Koržel, J., Krall, I. & Zabrodskaja, A. (2013). *Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolis. Uuringu lõpparuanne*. Külastatud 10. mail, 2014. aastal, aadressil <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D12270&ei=WG5uU9OIBvDH7Abz4oDQBw&usg=AFQjCNF4k3ltk-hclorFRvY17NdeP873eQ&bvm=bv.66330100,d.bGE&cad=rjt>
45. **Moltšanov, M.** (2013). Eesti geide identiteedi kujunemine heteronormatiivsuse taustal. Magistritöö, juhendaja Judit Strömpl, Tartu Ülikool.
46. **Niglas, K.** (2005). Statistiline andmeanalüüs paketi SPSS for Windows 14.0 abil. *Tallinn: TLÜ informaatika instituut*.
47. **Nimmerfeldt, G.** (2008). Kodakondsus. *Uuringu Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008 aruanne*. Külastatud 10. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=196
48. **Nordgren, B.** & Bergström, M. (1999). Mitmekeelsuse kasvatus Soomes. S. Vare (Koost). *Keelekümblus kui integratsiooni võti. Metrijalide kogumik* (lk 21-28). Tallinn: Projekti Keelekümblus kui integratsiooni võti väljaanne.
49. **Pettai, I.** (2006). Sallivus rahvussuhetes Eestis. *Uuringu Integratsiooni Monitooringu 2005 aruanne*. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:1329>
50. **Proos, I.** (2006). Eestivenelaste keeleoskus ja suhtumine 2007. aasta gümnaasiumireformi. *Uuringu Integratsiooni Monitooringu 2005 aruanne*. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://www.digar.ee/arhiiv/nlib-digar:1329>
51. **Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus.** (2010). RT I 2010, 41, 240. Külastatud 14. märtsil, 2014. aastal, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13332410?leiaKehtiv>
52. **Põhikooli riiklik õppekava.** (2011). Vabariigi valitsuse määrus. RT I, 14.01.2011, 1. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/120092011009?leiaKehtiv>

53. **Rannut, Ü.** (2005). Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis. *Tallinn: Tallinna Ülikooli kirjastus*
54. **R Core Team** (2013). R: A language and environment for statistical computing. R Foundation for statistical Computing, Vienna, Austria. Külastatud 11. septembril, 2013. aastal, aadressil <http://www.R-project.org/>
55. **Reek, H.** (2012). 4. Klassi õpilaste etnilised stereotüüpsed hoiakud ja nende seosed sotsiaalsete suhetega klassis. A. Pulver & A. Toomela (Koost), *Muukeelne laps Eesti koolis. Lõpparuanne* (146-169). Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D11642&ei=G6ZJU-yaH4X34QSP8YHgBQ&usg=AFQjCNE58DWIybLS1VQW5O8yQQLgO97w-A&bvm=bv.64542518,d.bGE&cad=rjt>
56. **Reek, H.** (2012). Miks valiti eesti õppekeeleks kool? A. Pulver & A. Toomela (Koost), *Muukeelne laps Eesti koolis. Lõpparuanne* (33-45). Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D11642&ei=G6ZJU-yaH4X34QSP8YHgBQ&usg=AFQjCNE58DWIybLS1VQW5O8yQQLgO97w-A&bvm=bv.64542518,d.bGE&cad=rjt>
57. **Riiklik programm “Integratsioon Eesti ühiskonnas 2000-2007”** (2000). Külastatud 18. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/integratsioon_eesti_uhiskonnas111.pdf
58. **Seeper, K.** (2012). Lapse individuaalsete omaduste ja keelekeskkonna rolli seosed erinevustega õpilaste akadeemilises arengus: mitmekeelsete ja venekeelsete õpilaste võrdlus. A. Pulver & A. Toomela (Koost), *Muukeelne laps Eesti koolis. Lõpparuanne* (73-80). Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil <http://www.google.ru/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&frm=1&source=web&cd=1&ved=0CCYQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.hm.ee%2Findex.php%3Fpopup%3Ddownload%26id%3D11642&ei=G6ZJU-yaH4X34QSP8YHgBQ&usg=AFQjCNE58DWIybLS1VQW5O8yQQLgO97w-A&bvm=bv.64542518,d.bGE&cad=rjt>
59. **Sepp, A., Kalamees-Ruubel, K. & Läänemets, U.** (2010). Haridus ja rahvuslik identiteet ühiskonna sidususe kujundajana. *Riigikogu Toimetised* 22. Külastatud 11. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://www.riigikogu.ee/rito/index.php?id=14288&op=archive2>
60. **Sims, A. & Kiviste, A.** (2006). *Statistiline analüüs R keskkonnas metsanduslike näidetega*. Külastatud 8. aprillil, 2014. aastal, aadressil http://ph.emu.ee/~asims/R_konspekt_2012_12.pdf
61. **Soll, M.** (2006). The Language of Instruction at Primary School, Ethnic Involvement and National Identity: The Estonian Example. Savickiene, I. (Toim.). *Language, Diversity and*

Integration in the Enlarged EU: Challenges and Opportunities. Kaunas, Lithuania: Kaunas Vytautas Magnus University, 119–129

62. **Soll, M.** (2012). The Role of School in Developing Ethno-cultural Identity: Ethno-cultural Feelings and Knowledge among Russian-speaking Students in Estonia. *International Journal of Sustainability Education*, 8(1), 63–77.
63. **Tartu Descartes'i Lütseumi arengukava 2011-2013** (2010). Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil http://portal.tdl.ee/files/TDL_arengukava_2011-2013.pdf
64. **Tartu** linna koduleht (2014). Koolid. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.tartu.ee/?lang_id=1&menu_id=8&page_id=63
65. **Tartu** linna koduleht (2014). Tartu linna munitsipaalpõhikooli ja -gümnaasiumi vastuvõtu tingimused ja kord. Külastatud 10. mail, 2014. aastal, aadressil <http://info.raad.tartu.ee/webaktid.nsf/web/viited/VOLM2013121900004>
66. **Karelson, R.**, Kullus (Põlma), V., Raoet, E., Tiits, M., Valdre, T. & Veskis, L. (Toim). (1999). *Eesti kirjakeele seletussõnaraamat*. Tallinn: Eesti Keele Instituut.
67. **Tillmann, K.-J.** (2006). *Sozialisationstheorien. Eine Einführung in den Zusammenhang von Gesellschaft, Institution und Subjektwerdung*. Rowohlts enzyklopädie im Rowohlt Taschenbuch Verlag.
68. **Toots, A.**, Idnurm, T. & Ševeljova, M. (2006). Noorte kodanikukultuur muutuvast ühiskonnas. *Tallinn: Tallinna Ülikool*.
69. **Valk, A.** (2009). Erinevad inimesed, üks rahvas. *Tolerantse Tartu teisipäevak*. Külastatud 18. mail, 2014. aastal, aadressil <http://video.ut.ee/Producer/2009/domus/valk/>
70. **Valk, A.** (2009). Kas venelane saab olla ka eestlane? Avatusest ja identiteedist. *Mihus*, (1), juuli 2009, 4-5.
71. **Valk, A.** (2010). Keel ja identiteet. Keele roll eestlaste identiteedis. K. Praakli (Toim), J. Viikberg (Toim)., *Eestlased ja eesti keel välismaal* (lk 113-139). Külastatud 11. mail, 2014. aastal, aadressil <http://www.eki.ee/books/eekv/EEKV.pdf>
72. **Valk, A.** (2010). Kultuurilise identiteedikujunemisest koolis. Ü. Luisk (Toim), *Läbivad teemad õppekavas ja nende rakendamine koolis I osa* (lk 22-45). Tartu: Tartu Ülikooli haridusuuringute ja õppekavaarenduse keskus.
73. **Valk, A.** (2011). Minast, mitteminast ja mitmik-identiteedist. *Eesti Päevaleht*. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil <http://epl.delfi.ee/news/arvamus/minast-mitteminast-ja-mitmik-identiteedist.d?id=51297067>
74. **Valk, A.** (2010). Mitmekultuuriline klass. E. Kikas (Toim), *Õppimine ja õpetamine esimeses ja teises kooliastmes* (lk 138-152). Tartu: Haridus- ja Teadusministeerium.
75. **Valk, A.** (1998). Mitte-eesti noorte psühholoogiline kohanemine mitmerahvuselises klassis:

enesehinnang ja etniline identiteet. *Mitmekultuuriline Eesti: väljakutse haridusele. Projekti Mitte-eesti noorte integratsioon Eesti ühiskonnas väljaanne. (Vera II)*. Tartu: OÜ Vali Press trükikoda, 401–425.

76. **Valk, A.** (2012). Mälupoliitika – mis see on ja kas seda on vaja juhtida? M.Aavik (Toim), *Postimees*. Külastatud 11. mail, 2014. aastal, aadressil <http://arvamus.postimees.ee/877990/malupoliitika-mis-see-on-ja-kas-seda-on-vaja-juhtida>
77. **Vetik, R.** (2005). Identiteedi probleem integratsioonis: sobiva proportsiooni leidmine avaliku sfääri ühtlustumise ja erasfääri erinevuste säilitamise vahel. *Uuringu Integratsiooni Monitooring 2005 aruanne*. Külastatud 18. mail, 2014. aastal, aadressil http://www.meis.ee/bw_client_files/integratsiooni_sihtasutus/public/img/File/raamatukogu_uuringud/terve_aruanne.pdf
78. **Vetik, R.** (2008). Riigiidentiteet ning ühiskonna avaliku sfääri sidusus. *Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring 2008*. Külastatud 11. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=196
79. **Vetik, R.**, Nimmerfeldt, G., Taru M., & Vihma, P. (2006). *Tallinna noorte vaba aja sisustamise eelistused, sotsiaalne ja poliitiline aktiivsus ning noorte enesemääratlus kui neid mõjutav faktor*. Külastatud 12. aprillil, 2014. aastal, aadressil www.entk.ee/sites/default/files/Tallinna%20noorte%20vaba%20aja%20sisustamise%20eelistused.pdf
80. **Vihalemm, T.** (2008). Keeleoskus ja hoiakud. *Uuringu Eesti ühiskonna integratsiooni monitoring 2008 aruanne*. Külastatud 10. märtsil, 2014. aastal, aadressil http://www.meis.ee/raamatukogu?book_id=196
81. **Vihalemm, T.** (2011). Keelepraktikad, kollektiivne identiteet ja mälu. *Integratsiooni monitoring 2011*. Külastatud 19. märtsil, 2014. aastal, aadressil www.kul.ee/webeditor/files/integratsioon/Intmon_2011_pt_4.pdf
82. **Viira, A.** (2014). Kodakondsusest uue põlvkonna Euroopa segaperedes Eesti-Portugali perede näitel. Magistritöö, juhendaja Maaris Raudsepp, Tallinna Ülikooli Rahvusvaheliste ja Sotsiaaluuringute Instituut.

Lisa 1. Eestikeelne ankeet õpilastele.

**„TARTU EESTI KEELEST ERINEVA EMAKEELEGA PÕHIKOOLI LÕPETAJATE
ENESE EESTI JA EESTLUSEGA SUHESTAMINE“**

Hea uuringus osaleja! Olen Julia Trubatšova Tartu Ülikooli Koolikorralduse magistrant. Magistritöö raames soovin uurida, kuidas Tartu eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajad määratlevad ennast kui kodanikku ning kuidas on seotud omavahel eestikeelne õpetus, õpikeskkond ning eesti keelest erineva emakeelega põhikooli lõpetajate enda kui kodaniku enesemääratlus.

Uurimuseks on koostatud käesolev ankeet, mille küsimustele ma palun Sul vastata. Sinu vastused on väga olulised nii eelnimetatud magistritöö kirjutamiseks kui ka Tartus 9. klassi eesti keelest erineva emakeelega lõpetajate arvamuse välja selgitamiseks. Kuna uuringu tulemusi võib kasutada riiklikus hariduspoliitikas (ka Tartu linna tasemel), on Sinu panus antud uurimustöö kirjutamisesse väga oluline. Seega palun Sul vastata kõikidele küsimustele.

Ankeet on anonüümne ning Sinu poolt antud vastuseid näevad ainult uurimusega tegelevad inimesed. Ankeet koosneb neljast osast: taustaandmed, enda kui kodaniku määratlemine, kooli valik ja õppekeel (-ed). Kõik küsimused on esitatud valikvastustega. Mõne küsimuse puhul palun otsustada, kuiõrd Sa oled esitatud väitega nõus. Sobiv variant tähista ristiga (×). Mõne küsimuse puhul on võimalik kasutada varianti „Ei oska öelda“ juhul, kui Sa ei oska valikut teha või vastata.

Ette tänades Julia Trubatšova

julia@annelinn.edu.ee

I. TAUSTAANDMED

1. Kui vana sa oled? aastane

2. Mis soost sa oled?

(a) Mees []

(b) Naine []

3. Sinu kodakondsus?

(a) Eesti []

(b) Venemaa []

(c) Muu

(d) Kodakondsuseta []

Järgmisele küsimusele palun vastata ainult **KODAKONDSUSETA** vastajal:

4. Millist kodakondsust Sa endale sooviksid?

- (a) Eesti kodakondsust []
- (b) Venemaa kodakondsust []
- (c) Mõne teise riigi kodakondsust []
- (d) Ei soovi üldse kodakondsust []
- (e) Ei oska öelda []

II. ENDA KUI KODANIKU MÄÄRATLUS

5. Millist riiki Sa pead oma kodumaaks?

- (a) Eestit []
- (b) Venemaad []
- (c) Muud riiki [] (nimeta riik)

6. Miks sa pead oma kodumaaks riiki või riike, mille valisid eelmises küsimuses?

.....

.....

.....

7. Millise grupi liikmeks end pead?

	<i>Üldse</i>	<i>Pigem</i>	<i>Pigem</i>	<i>Täiesti</i>	<i>Ei oska</i>
	mitte nõus	pole nõus	nõus	nõus	öelda
(a) Eestlased	[]	[]	[]	[]	[]
(b) Eesti venelased	[]	[]	[]	[]	[]
(c) Eestis elavad	[]	[]	[]	[]	[]
(nimeta rahvus)					
(d) Eestimaalased	[]	[]	[]	[]	[]
(e) EV kodanikud	[]	[]	[]	[]	[]

	<i>Üldse</i>	<i>Pigem</i>	<i>Pigem</i>	<i>Täiesti</i>	<i>Ei oska</i>
	mitte nõus	pole nõus	nõus	nõus	öelda
(f) Muu riigi kodanikud [] (nimeta riik)	[]	[]	[]	[]	[]
(g) Tartlased	[]	[]	[]	[]	[]
(h) Eurooplased	[]	[]	[]	[]	[]
(i) Muu grupp []	[]	[]	[]	[]	[]

8. Mil määral järgmised väited Sinu kohta kehtivad?

	<i>Üldse</i>	<i>Pigem</i>	<i>Pigem</i>	<i>Täiesti</i>	<i>Ei oska</i>
	mitte nõus	pole nõus	nõus	nõus	öelda
(a) Tunnen uhkust selle üle, et elan Eestis []	[]	[]	[]	[]	[]
(b) Tunnen uhkust Eesti riigi üle	[]	[]	[]	[]	[]
(c) Olen õnnelik, et elan Eestis	[]	[]	[]	[]	[]
(d) Mulle meeldib elada Eestis	[]	[]	[]	[]	[]
(e) Ma häbenen, et elan Eestis	[]	[]	[]	[]	[]
(f) Tunnen uhkust Eesti lippu nähes	[]	[]	[]	[]	[]
(g) Tunnen end osana Eesti rahvast	[]	[]	[]	[]	[]
(h) Ma proovin rohkem teada saada [] Eesti ajaloo, traditsioonide ja kultuuri kohta	[]	[]	[]	[]	[]
(i) Minu peres tähistatakse [] Eesti riigipühasid	[]	[]	[]	[]	[]

III.KOOLI VALIK JA ÕPPEKEEL (-ED)

9. Koolis kus ma õpin on õppekeeleks:

- (a) Eesti keel []
- (b) Vene keel []
- (c) Eesti ja vene keel []

10. Miks sulle meeldib kool, kus õpid?

	<i>Üldse</i> mitte nõus	<i>Pigem</i> pole nõus	<i>Pigem</i> nõus	<i>Täiesti</i> nõus	<i>Ei oska</i> öelda
(a) Kool on elukohale kõige lähemal	[]	[]	[]	[]	[]
(b) Selles koolis õppisid / õpivad mu sõbrad, sugulased	[]	[]	[]	[]	[]
(c) Sellel koolil on hea maine	[]	[]	[]	[]	[]
(d) Selles koolis on hea füüsiline õpikeskkond klassid, ujula, tehniline varustus, staadion jm)	[]	[]	[]	[]	[]
(e) Selle kooli õppesuunad sobivad mulle (nt inglise keele lisaõpe, matemaatika lisaõpe jne)	[]	[]	[]	[]	[]
(f) Selles koolis on head õpetajad	[]	[]	[]	[]	[]
(g) Selles koolis on õpilaste riigieksamite tulemused head	[]	[]	[]	[]	[]
(h) Selles koolis ma säilitan oma rahvusliku identiteedi	[]	[]	[]	[]	[]
(i) Selles koolis omandan emakeele oskuse	[]	[]	[]	[]	[]

	<i>Üldse</i> mitte nõus	<i>Pigem</i> pole nõus	<i>Pigem</i> nõus	<i>Täiesti</i> nõus	<i>Ei oska</i> öelda
(j) Selles koolis omandan eesti keele oskuse	[]	[]	[]	[]	[]
(k) Selles koolis mu emakeele ja eesti keele oskus arenevad võrdselt	[]	[]	[]	[]	[]
(l) Selles koolis ma kuulun eestlaste hulka	[]	[]	[]	[]	[]
(m) Muu põhjus	[]	[]	[]	[]	[]

11. Hinda oma rahuolu kooli õppekeele (õppekeelte) suhtes:

- (a) Olen täiesti rahul []
- (b) Olen pigem rahul []
- (c) Pigem pole rahul []
- (d) Pole üldse rahul []
- (e) Ei oska öelda []

Palun põhjenda oma vastust:

.....

.....

12. Põhjenda, miks Sulle meeldib Eestis elada?

- (a)
- (b)
- (c)

Ankeedi täitmise aeg:

Muud märkused:

.....

Tänan!

Lisa 2. Ankeedi venekeelne versioon.

**„ГРАЖДАНСКАЯ ИДЕНТИФИКАЦИЯ ВЫПУСКНИКОВ ОСНОВНЫХ ШКОЛ Г. ТАРТУ
С РОДНЫМ ЯЗЫКОМ, НЕ ЯВЛЯЮЩИМСЯ ГОСУДАРСТВЕННЫМ“**

Уважаемый участник исследования! Перед Вами анкета, составленная магистрантом отделения педагогики ТУ Юлией Трубачевой. Целью магистерской работы является исследование гражданской самоидентификации выпускников основных школ г. Тарту с родным языком, не являющимся государственным. Так как результаты исследования могут быть использованы в образовательной политике Г. Тарту, то Ваше мнение и вклад в проведении данного исследования существенны. Именно поэтому прошу Вас ответить на все вопросы анкеты.

Анкета является анонимной. Полученные ответы будут доступны только автору данной магистерской работы. Анкета состоит из трех частей: общая информация об анкетирваемом, гражданская самоидентификация анкетирваемого, выбор школы и языка обучения. Отвечая на вопросы анкеты, выберите приемлемый для Вас вариант ответа и обозначьте его (×). Если Вам трудно определиться с выбором ответа или Вы не имеете определенного мнения по данному вопросу, то можно выбрать вариант «затрудняюсь ответить».

С ув. Ю. Трубачева
julia@annelinn.edu.ee

I ОБЩАЯ ИНФОРМАЦИЯ

1. Сколько Вам лет?

2. Пол?

а) Мужской []

б) Женский []

3. Sinu kodakondsus?

а) Эстонское []

б) Российское []

в) Иного государства

г) Без гражданства []

На следующий вопрос просьба ответить тем, кто на вопрос №3 ответил «Без гражданства»:

4. Гражданство какой страны Вы бы хотели иметь?

- (a) Эстонии []
- (b) России []
- (c) Иной страны []
- (d) Не желаю иметь никакого гражданства []
- (e) Затрудняюсь ответить []

II ГРАЖДАНСКАЯ САМОИДЕНТИФИКАЦИЯ

5. Какое государство Вы считаете своей Родиной?

- а) Эстонию []
- б) Россию []
- в) Иное государство [] (назовите это государство)

6. Почему именно названную в предыдущем вопросе страну Вы считаете своей Родиной?

.....

.....

.....

7. В какой степени Вы соотносите себя с нижеперечисленными группами?

	<i>Совсем не согласен</i>	<i>Скорее не согласен</i>	<i>Скорее согласен</i>	<i>Полностью согласен</i>	<i>Затрудняюсь ответить</i>
а) Эстонцы	[]	[]	[]	[]	[]
б) Русские, живущие в Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
в), живущия в Эстонии (назовите национальность)	[]	[]	[]	[]	[]
г) Эстоноземельцы	[]	[]	[]	[]	[]
д) Граждане ЭР	[]	[]	[]	[]	[]

	<i>Совсем не согласен</i>	<i>Скорее не согласен</i>	<i>Скорее согласен</i>	<i>Полностью согласен</i>	<i>Затрудняюсь ответить</i>
е) Граждане иного государства	[]	[]	[]	[]	[]
.....(назовите страну)					
ё) тартусцы	[]	[]	[]	[]	[]
ж) европейцы	[]	[]	[]	[]	[]
з) Иная категория.....	[]	[]	[]	[]	[]

8. В какой степени Вы согласны с нижеприведенными утверждениями?

	<i>Совсем не согласен</i>	<i>Скорее не согласен</i>	<i>Скорее согласен</i>	<i>Полностью согласен</i>	<i>Затрудняюсь ответить</i>
а) Я горжусь тем, что живу в Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
б) Я горжусь Эстонией	[]	[]	[]	[]	[]
в) Я счастлив, что живу в Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
г) Мне нравится жить в Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
д) Я стыжусь того, что живу в Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
е) Я испытываю гордость, когда вижу флаг Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
ё) Я ощущаю себя частью народа Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
ж) Я стараюсь больше узнать об истории, традициях и культуре Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]
з) В моей семье отмечают государственные праздники Эстонии	[]	[]	[]	[]	[]

III ВЫБОР ШКОЛЫ И ЯЗЫКА ОБУЧЕНИЯ

9. В школе, в которой Вы учитесь язык обучения:

- а) Эстонский
- б) Русский
- в) Эстонский и русский

10. Почему Вы предпочли школу, в которой учитесь?

	<i>Совсем не согласен</i>	<i>Скорее не согласен</i>	<i>Скорее согласен</i>	<i>Полностью согласен</i>	<i>Затрудняюсь ответить</i>
а) Школа располагается близко к дому	☐	☐	☐	☐	☐
б) В этой школе учатся / учились мои родственники / друзья	☐	☐	☐	☐	☐
в) Позитивный имидж школы	☐	☐	☐	☐	☐
г) Физическая среда школы на уровне (классы, бассейн, техническая оснащенность, стадион и т.д.)	☐	☐	☐	☐	☐
д) Мне подходят направления школы (например, иностранные языки, профориентация и т.д.)	☐	☐	☐	☐	☐
е) В этой школе сильные учителя	☐	☐	☐	☐	☐
ё) Школа находится на высоком месте в рейтинге по итогам государственных экзаменов	☐	☐	☐	☐	☐
ж) Учась в этой школе я сохраняю свою национальную принадлежность	☐	☐	☐	☐	☐
з) В этой школе я изучаю родной язык в полной мере	☐	☐	☐	☐	☐
и) В этой школе я изучаю эстонский язык в полной мере	☐	☐	☐	☐	☐

	<i>Совсем не согласен</i>	<i>Скорее не согласен</i>	<i>Скорее согласен</i>	<i>Полностью согласен</i>	<i>Затрудняюсь ответить</i>
к) В этой школе я изучаю как родной, так и эстонский язык в полной мере	[]	[]	[]	[]	[]
л) В этой школе у меня есть возможность интегрироваться в эстонское общество	[]	[]	[]	[]	[]
м) Иная причина.....	[]	[]	[]	[]	[]

11. Оцените, насколько Вы удовлетворены выбором языка (языков) обучения в Вашей школе:

- а) Полностью удовлетворен []
- б) Скорее удовлетворен []
- в) Скорее не удовлетворен []
- г) Совсем не удовлетворен []
- д) Затрудняюсь ответить []

Пожалуйста, прокомментируйте свой ответ:.....

12. Поясните, почему Вам нравится жить в Эстонии?

- (a)
- (б)
- (в)

Дата заполнения анкеты:

Комментарии:

.....

Большое спасибо!

Lisa 3. Uuringus osalenud vastajate taustaandmed.

Tabel 2. Vastajate jaotumine koolide, soo, vanuse ja kodakondsuse järgi.

Kool	kodakondsus	Vanus	sugu	Kokku
eesti keele õppekeelega kool	Eesti Vabariigi	14	mees	3
			naine	8
		14-aastased kokku		11
		15	mees	8
			naine	4
		15-aastased kokku		12
		16	mees	1
		16-aastased kokku		1
	<i>Eesti Vabariigi kokku</i>			24
	kodakondsuseta	16	mees	1
		16-aastased kokku		1
	<i>kodakondsuseta kokku</i>			1
	muu riigi	16	mees	1
		16-aastased kokku		1
	muu riigi kokku			1
	Vene Föderatsiooni	15	naine	1
		15-aastased kokku		1
	<i>Vene Föderatsiooni kokku</i>			1
eesti keele õppekeelega kool kokku				27
Kakaskreekne kool	Eesti Vabariigi	14	naine	1
			14-aastased kokku	1
		15	mees	19
			naine	25
		15-aastased kokku		44
		16	mees	6
			naine	3
		16-aastased kokku		9
	<i>Eesti Vabariigi kokku</i>			54
	kodakondsuseta	15	mees	1
		15-aastased kokku		1
		16	mees	1
		16-aastased kokku		1
	<i>kodakondsuseta kokku</i>			2
Kakskeelne kool kokku				56
Vene keele õppekeelega kool	Eesti Vabariigi	15	mees	13
			naine	14
		15-aastased kokku		27
		16	mees	4
			naine	4

Põhikooli õpilaste enesemääratlus ja riigiidentiteet

		16-aastased kokku		8
		17	mees	1
		17-aastased kokku		1
	<i>Eesti Vabariigi kokku</i>			36
	kodakondsuseta	14	naine	3
		14-aastased kokku		3
	<i>kodakondsuseta kokku</i>			3
	Vene Föderatsiooni	15	mees	1
			naine	3
		15-aastased kokku		4
	<i>Vene Föderatsiooni kokku</i>			4
Vene keele õppekeelega kool kokku				43
<i>Kogusumma</i>				<i>126</i>

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina Julia Trubatšova

(autori nimi)

(sünnikuupäev: 23.11.1974)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Eesti keelest erineva emakeelega Tartu põhikooli lõpetajate enesemääratlus ja riigiidentiteedi kujunemine erinevate õppekeeltega õppeasutustes,

(lõputöö pealkiri)

mille juhendaja on Maie Soll,

(juhendaja nimi)

reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

Olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.

Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandit ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2014

(kuupäev)